

Mijn Oma Gettje Wiersma-Schut en haar Familie in Koudum en Schiermonnikoog

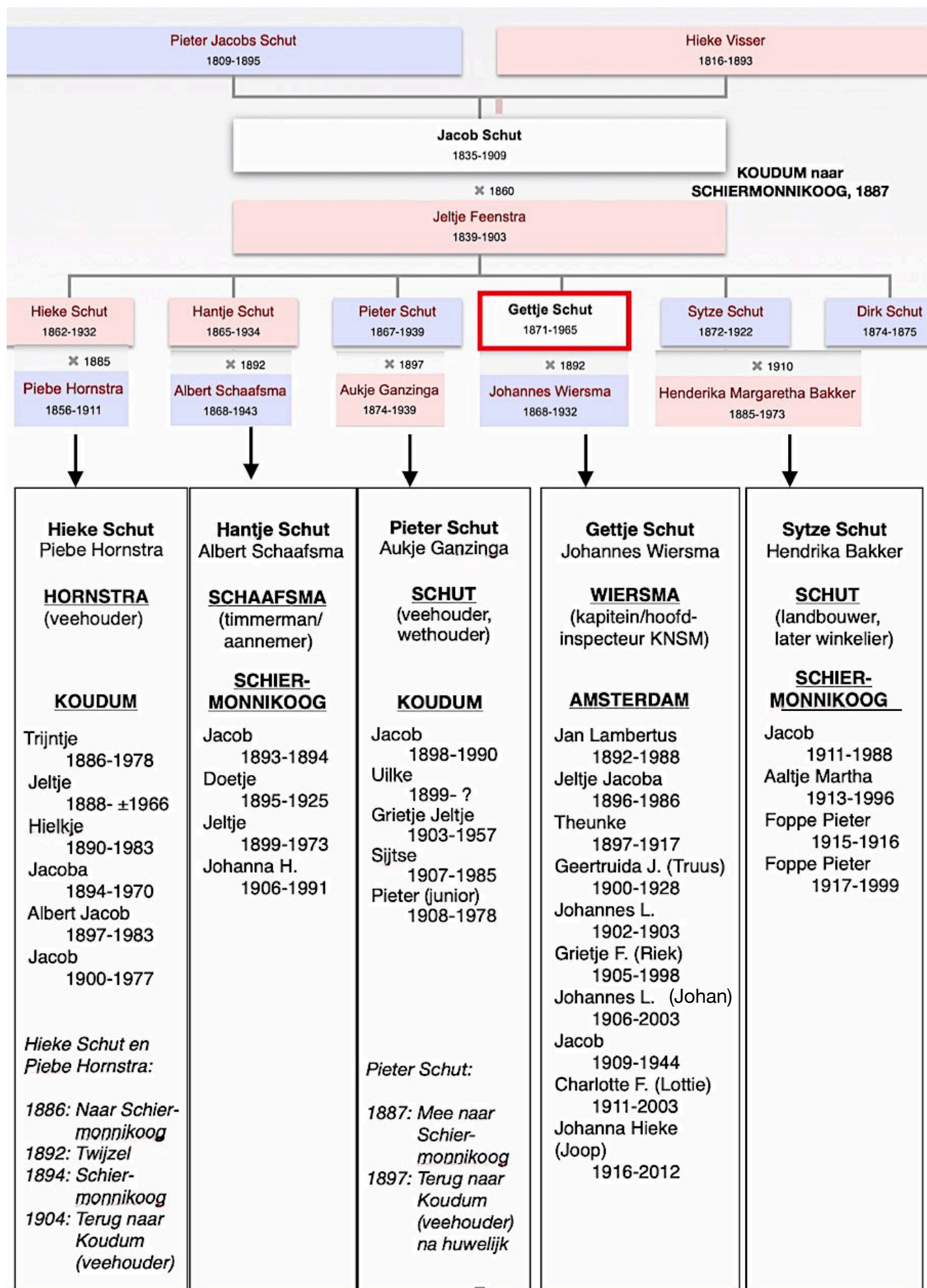
John Wiersma

Amsterdam
2025

Inhoud

Stamboom van Gettje Schut en haar broers en zusters	
Voorwoord	1
Kaart met woonplaatsen van Gettje Schut	2
1. <u>Gettje Schut (en Johannes Wiersma)</u>	3
Geboren in Koudum, getrouwd op Schiermonnikoog	3
- Van Koudum naar Schiermonnikoog	4
- Hoe kwam de familie Schut op boerderij <i>De Oorsprong</i> ?	5
- De verhuizing	7
- Pachtboerderij <i>De Oorsprong</i>	8
- Schiermonnikoog ten tijde van Gettjes jeugd	10
- Verkering op Schiermonnikoog	13
Het gezin in Amsterdam	15
2. <u>Familie Schut in Koudum</u>	33
Reis van mijn vader naar zijn moeders familie in Koudum, rond 1918	34
Pieter Schut (oudste broer van Gettje) en zijn vrouw Aukje	37
- Pieters zoon Uilke Schut	43
- Pieters zoon Sijtse Schut	46
- Pieters dochter Grietje Schut	48
Hieke Schut (oudste zus van Gettje) en haar man Piebe Hornstra	51
- Hiekes zoon Albert Hornstra	53
- Hiekes dochter Jeltje Hornstra	55
- Hiekes zoon Jacob Hornstra	57
3. <u>Familie Schut op Schiermonnikoog</u>	59
Hantje Schut (oudere zus van Gettje) en Albert Schaafsma	59
Sytze Schut (jongere broer van Gettje) en zijn vrouw Henderika	63
- Sytzes dochter Aaltje Schut	69
4. De twee "Schut boerderijen" in 2025	75

Stamboom van Gettje Schut en haar broers en zusters

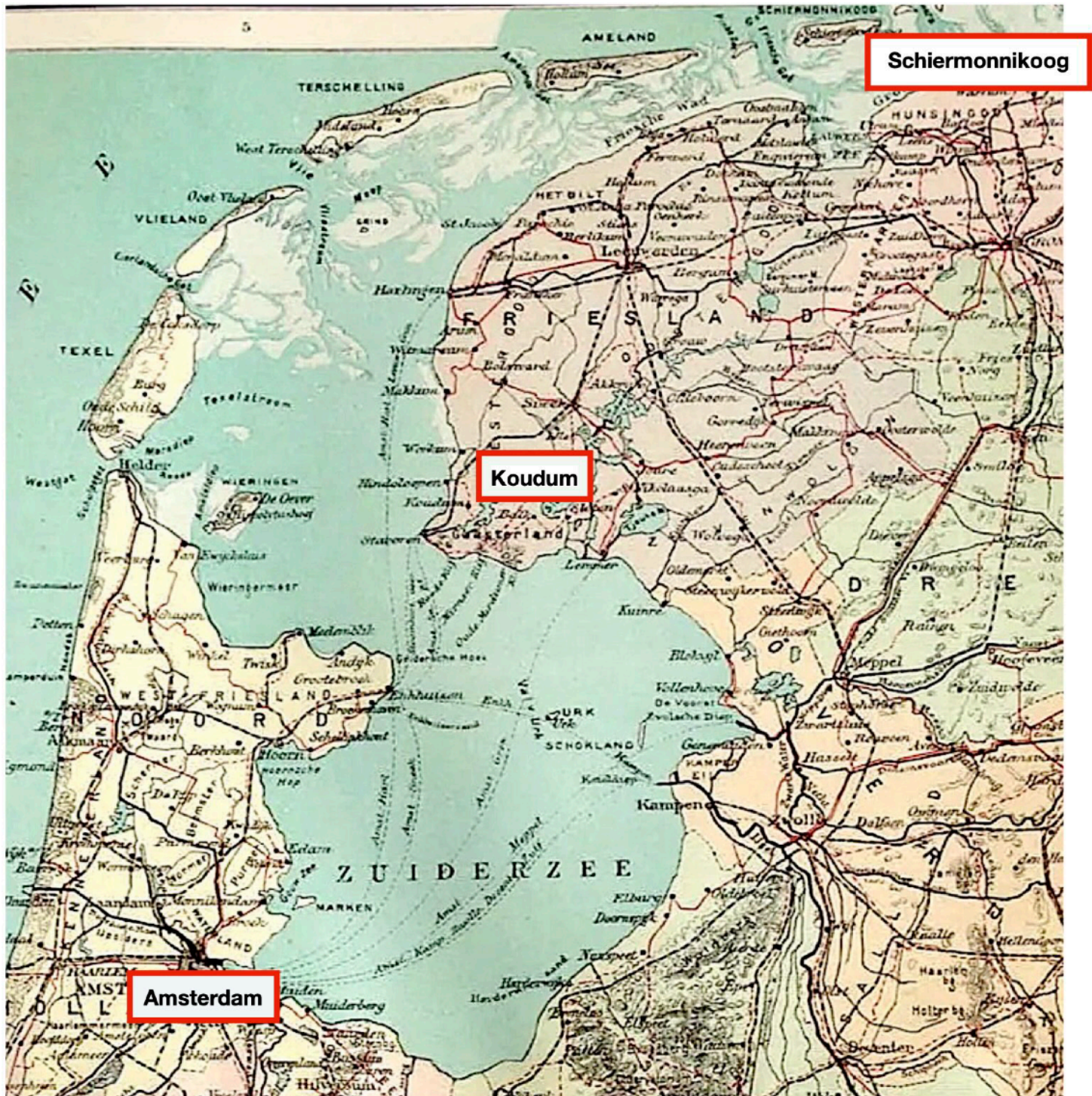
Voorwoord

Twee jaar geleden maakte ik een stuk over de familie Wiersma en Schiermonnikoog. Dat was een terugblik en verkenning aan mijn grootvaders kant, omdat de Wiersma's via de mannelijke lijn hun oorsprong op Schiermonnikoog hebben (John Wiersma, *Schiermonnikoog en onze familie Wiersma*. Amsterdam, 2024).

Familieleden aan moeders- en grootmoederskant kunnen echter net zo belangrijk (en soms belangrijker) zijn dan aan vaderskant. Dit geldt zeker voor mijn grootmoeder en haar kinderen en kleinkinderen (de neven en nichten van mijn eigen generatie). Mijn grootvader Johannes Wiersma (1868-1932) was vrij jong gestorven, en mijn grootmoeder Gettje Schut (1871-1965) overleefde hem 33 jaar. Zij werd daardoor alleen al de spil van haar gezin. Daarbij kwam dat mijn grootvader veel minder familieleden had dan zijn vrouw: slechts één broer met een ongehuwd gebleven dochter en twee ongehuwde zusters. Mijn grootmoeder had veel meer verwanten. Daarom waren voor mijn vader en zijn zusters en broers de relaties met familieleden aan moederskant veelvuldiger en belangrijker dan aan vaderskant. Via hun moeder hadden ze een aantal gehuwde ooms en tantes en een groot aantal neven en nichten met wie contact werd gehouden. Ik heb zelf ondervonden, als kind tijdens ons gezinsverlof uit Suriname en in latere jaren toen ik in Amsterdam was achtergebleven, dat ik bij mijn oma, in het huis op de Linnaeuskade, allerlei familieleden ontmoette: de neven en nichten Matter (uit Baambrugge, later Rotterdam), de van Laar's (uit Scherpenzeel), de Wiersma's (mijn oom Jan en tante Marie en hun kinderen Joop en Truus, uit de Pythagorasstraat vlakbij), maar ook nog verdere verwanten met een oorsprong in Koudum en/of Schiermonnikoog, die op bezoek kwamen.

In dit stuk wil ik aandacht geven aan de persoon en achtergrond van mijn Oma Gettje en haar familie, met name haar broers en zussen in Koudum en Schiermonnikoog: fragmenten uit hun bestaan gebaseerd op foto's, brieven, documenten, en de geschreven herinneringen van mijn vader (Johannes L. Wiersma, *Herinneringen aan mijn vroegste jeugd, en aan familie en werk in de crisis- en oorlogsjaren*. Amsterdam, 2000). Mijn partner Rosanne Rutten heeft veel bijgedragen aan dit document met online archiefwerk, vooral op de websites van Delpher en AlleFriezen.

**Woonplaatsen van Gettje Schut:
Koudum, Schiermonnikoog, en Amsterdam**

Kaart van Noord-Nederland, 1920
Bron: oudekaarten.com

1. Gettje Schut (en Johannes Wiersma)

Geboren in Koudum, getrouwd op Schiermonnikoog

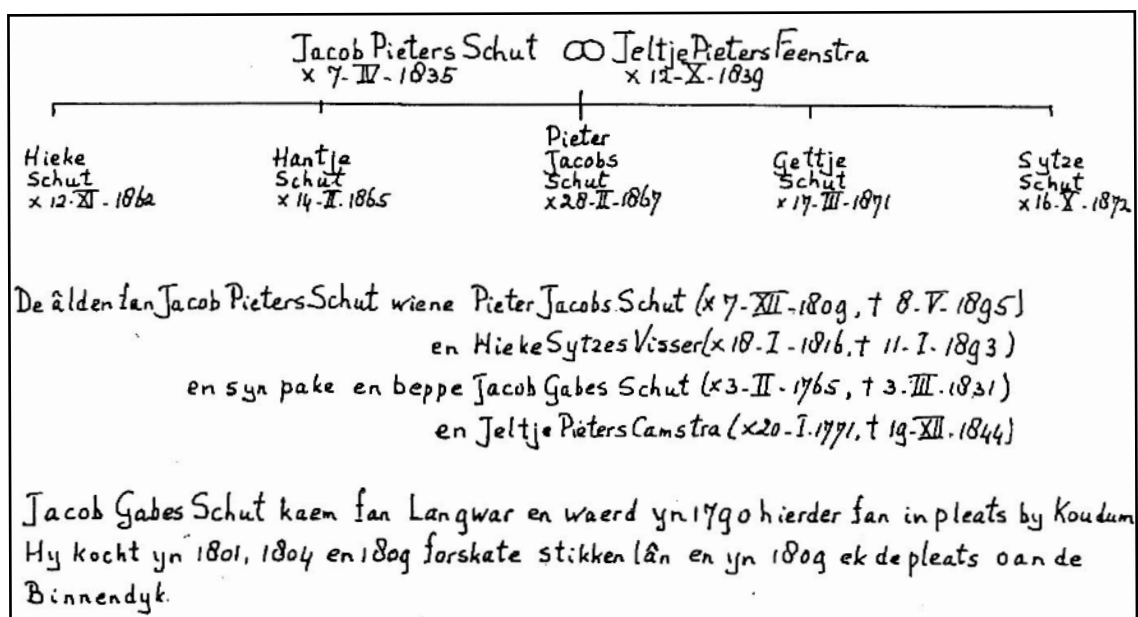
Gettje Schut is geboren in Koudum, Friesland, in 1871. Haar ouders, Jacob Schut en Jeltje Feenstra, hadden een boerderij aan de Binnendijk, waar ze veehouders waren. Haar familie kwam oorspronkelijk uit Langweer ("Langwar"), een dorp in het Friese merengebied ten oosten van Koudum. In 1790 werd een voorvader pachter in Koudum. Hij kocht daar later ook zelf stukken grond, en in 1809 ook de boerderij aan de Binnendijk.

Gettjes ouders in Koudum, met hun eerste kind, Hieke, rond 1863

Het geboortehuis van Gettje Schut in Koudum

Detail uit de stamboom van de familie Schut, gemaakt door Ad van der Sluis, echtgenoot van mijn nicht Truus van Laar, ter gelegenheid van de reünie van de familie Schut, Schiermonnikoog, 1977.

Van Koudum naar Schiermonnikoog

In 1887 vertrokken Gettjes ouders uit Koudum naar Schiermonnikoog met vier van hun kinderen (Hantje, Pieter, Gettje en Sytze). Zij vestigden zich op pachtboerderij *De Oorsprong*, waar ze melkveehouders werden. Ze hadden gehoord dat de toenmalige eigenaar en grootgrondbezitter van het eiland, John Eric Banck, pachters zocht voor zijn weide- en akkerland. Gettjes oudste zus Hieke was al kort daarvoor van Koudum naar Schiermonnikoog vertrokken met haar man Piebe Hornstra. (Zowel zus Hieke als broer Pieter keerden later naar Koudum terug en werden daar ook weer veehouders). Gettje was zestien jaar toen ze verhuisde naar Schiermonnikoog.

Pachtboerderij *De Oorsprong* van de familie Schut in de polder van Schiermonnikoog
(foto begin 20e eeuw, familiebezit)

Zij trouwde op Schiermonnikoog in 1892 met Johannes Wiersma (1868-1932). Hij was afkomstig uit een oude Schiermonnikogers familie met een traditie in de zeevaart: sinds het begin van de 18e eeuw in de walvisvaart op Groenland, later ook in de handelsvaart, vooral naar de Oostzee en het Mediterrane gebied. De vader van Johannes was kapitein in de koopvaardij. Johannes zelf begon zijn loopbaan als zeeman aan boord bij zijn vader, en doorliep de zeevaartschool op Schiermonnikoog (vooral in de wintermaanden). Hij deed met succes zijn stuurmansexamens voor de commissies in Rotterdam en Amsterdam die de diploma's uitreikten: 3e stuurman grote stoomvaart (Rotterdam 1887), 2e stuurman grote zeilvaart (Amsterdam 1890) en 1e stuurman grote zeilvaart en stoomvaart (Amsterdam 1892, een paar maanden voor zijn huwelijk). Hij kwam in dienst van de KNSM (Koninklijke Nederlandse Stoomboot-Maatschappij) in 1889 als 3e stuurman, en zou binnen de KNSM een succesvolle loopbaan opbouwen. Na hun huwelijk in 1892 bleven zij nog enkele jaren op Schiermonnikoog wonen, in een huis aan de Langestreek, waar hun eerste kind, Jan, is geboren. Daarna verhuisden ze naar Amsterdam, waar de KNSM haar hoofdvestiging had.

Hoe kwam de familie Schut op boerderij *De Oorsprong*?

John Eric Banck,
eigenaar
Schiermonnikoog
1859-1893
(Bron foto: Mellema
1973, p.94)

Dhr. Banck, eigenaar van Schiermonnikoog, rekruteerde graag boeren en arbeiders van het Friese vasteland voor de vier nieuwe pachtboerderijen, die hij vanaf 1863 had laten bouwen in de grote polder die recent was gevormd door de aanleg van een nieuwe, hoge zeedijk aan de zuidzijde van het eiland. Op deze boerderijen in de zgn. *Banckspolder* zou met moderne methodes aan relatief grootschalige landbouw en veeteelt worden gedaan. De kleinschalige "dorpsboeren" onder de bestaande bevolking van het eiland voldeden blijkbaar niet aan zijn criteria. Zo kwam het dat pachters en arbeiders voor Bancks boerderijen (waarvan sommigen na een tijd weer vertrokken) vooral van het vasteland kwamen. Ze kwamen voornamelijk uit dorpen in Noord-Friesland, relatief dicht bij Schiermonnikoog.

N.J. van den Worm
rentmeester van Banck,
burgemeester
Schiermonnikoog
1861-1883;
burgemeester Koudum
1883-1887
(Bron foto: Mellema
1973, p.156)

Maar Gettjes ouders kwamen uit het verder gelegen Koudum. Hoe hoorden zij van de mogelijkheid om pachter op het eiland te worden, gegeven dat Koudum hemelsbreed zo'n 83 km. van Schiermonnikoog verwijderd is, en het vervoer over land en water in die tijd moeizaam was en lang duurde? We weten niet hoe het feitelijk is gegaan, maar op basis van beschikbare gegevens in online archieven kunnen we wel aangeven hoe het *mogelijk* is gegaan.

Ten eerste, een belangrijke schakel lijkt Nicolaas Johannes van den Worm te zijn geweest. Hij was een goede vriend en rentmeester van dhr. Banck, tevens burgemeester van Schiermonnikoog in 1861-1883 en daarna (zo blijkt uit archieven) burgemeester van Koudum in 1883/84-1887. Als rentmeester en burgemeester van Schiermonnikoog was Van den Worm direct betrokken bij alle projecten van Banck op het eiland, inclusief de pachtboerderijen. Later, als burgemeester van Koudum, bleef hij in nauw contact met Banck en het eiland. Het ligt voor de hand dat Van den Worm in

Koudum geschikte boeren zal hebben getipt over pachtmogelijkheden op het eiland.

Voor de vele en hartelijke bewijzen van belangstelling, hem ten deel gevallen bij de herdenking zijner vijftiengjarige ambtsvervulling, betuigt de Ondergeteekende zijnen welgemeenden dank.
Schiermonnikoog/Koudum, Aug. 1886.
N. J. VAN DEN WORM,
Burgemeester van Hemelum Oldephaert en Noordwolde.

Links: Schiermonnikoog en Koudum, de twee standplaatsen van burgemeester Van den Worm, zoals vermeld in deze dankbetuiging na zijn ambtsjubileum. NB: Koudum was de hoofdplaats van de gemeente Hemelum Oldephaert en Noordwolde.

(Bron: *Leeuwarder Courant*, 13-08-1886)

Ten tweede, het is tijdens het Koudumse burgemeesterschap van Van den Worm dat de familie Schut naar Schiermonnikoog is getrokken. Gettjes oudste zus Hieke Schut was, samen met haar man Piebe Hornstra, de eerste van de familie die naar het eiland verhuisde. Dat was in 1886, kort na hun huwelijk, en een jaar vóór de verhuizing van Gettje, haar ouders en de andere kinderen. Een speciale band met burgemeester Van den Worm heeft hier waarschijnlijk aan bijgedragen. Hiekes man Piebe Hornstra was nl. de zoon van de gemeenteontvanger van Koudum (bron: allefriezen.nl), die als financieel beheerder van de gemeente ongetwijfeld in nauw contact met burgemeester Van den Worm zal hebben gestaan. De hartelijke relatie tussen Van den Worm enerzijds en Hieke en man anderzijds, komt in de volgende persoonlijke advertentie tot uitdrukking:

**PIEBE A. HORNSTRA en } beiden van
HIEKE J. SCHUT, } Koudum.**

Wij betuigen onzen hartelijken dank voor de vele bewijzen van deelneming bij ons huwelijk ondervonden en in 't bijzonder aan de Heeren Jhr. Baron VAN HEECKEREN en den Wel-EdelGestr. Heer W. VAN DER WORM.

Dankbetuiging van Hieke Schut en Piebe Hornstra aan dhr. Van den Worm (toenmalige burgemeester van Koudum) en Baron van Heeckeren (toenmalige burgemeester van Schiermonnikoog) n.a.v. hun huwelijk te Koudum in 1885. (Bron: *Leeuwarder Courant*, 18-5-1885)

In bovenstaande dankbetuiging uit 1885 noemen Hieke en Piebe ook de toenmalige burgemeester van Schiermonnikoog, J.W. baron van Heeckeren. Dit contact heeft mogelijk te maken met het volgende. De oudere broer van deze Van Heeckeren, S.O.J. baron van Heeckeren, was korte tijd burgemeester van Koudum tot zijn vroegtijdige dood in 1879, toen hij verdrong tijdens een zeiltocht op het meer De Fluessen bij Koudum (bron: *Schager Courant*, 1 mei 1879; kranten.archiefalkmaar.nl). In die tijd was Piebe Hornstra's vader al gemeenteontvanger van Koudum. Het is goed denkbaar dat Piebes vader, als belangrijke gemeenteambtenaar, een rol heeft gespeeld in het ondersteunen van de weduwe en de jongere broer van Van Heeckeren in de periode na diens overlijden, en dat dit contact is voortgezet toen de jongere broer burgemeester werd van Schiermonnikoog (van 1883 tot 1888). Het is dus veelzeggend dat Hieke Schut en Piebe Hornstra de overstap naar Schiermonnikoog maakten (in 1886) toen Van den Worm burgemeester was van Koudum en Baron van Heeckeren burgemeester van Schiermonnikoog. Met beiden hadden ze blijkbaar goed contact.

Ten derde, als jonggehuwden zonder kinderen konden Hieke en Piebe relatief gemakkelijk het risico nemen om het pachtersleven op het eiland uit te proberen -- waarna ze Hiekes ouders hierover konden informeren, zeker toen modelboerderij *De Oorsprong* vrij kwam.

Na de migratie van Gettjes familie naar Schiermonnikoog trokken meer Koudumers naar het eiland, om daar als boer, landarbeider of dienstbode in de Banckspolder te werken. Onder hen waren twee neven van Gettje (Jacob en Eelke Hoekstra) die pachters werden van de polderboerderijen *De Branding* en *Eureca*.

De verhuizing

De verhuizing van het hele gezin, waarschijnlijk ook met inboedel, zal een grote onderneming zijn geweest. Ze zullen eerst vanuit Koudum dwars door Noord-Friesland zijn gereisd naar Oostmahorn, een dorp aan de Lauwerszee vanwaar een zeilschip (de postboot) de enige regelmatige verbinding met Schiermonnikoog onderhield. Wel was er in 1887 ook --maar alleen in de zomermaanden-- een dagelijkse verbinding tussen Oostmahorn en Schiermonnikoog van het stoomschip "Sophia," de raderboot die door dhr. Banck was gekocht om het badtoerisme op het eiland te stimuleren, en die de route Groningen-Zoutkamp-Oostmahorn-Schiermonnikoog onderhield.

Hoe kwam de familie Schut van Koudum in Oostmahorn, waar ze de boot naar Schiermonnikoog konden nemen? We weten niet hoe ze zijn gereisd, maar we weten wel de mogelijkheden die er rond 1887 waren. Er was al een uitgebreid netwerk van stoomvaartdiensten op de binnenwateren van Friesland ten tijde van hun verhuizing, met kleine stoomschepen die zorgden voor de verbinding tussen Friese havens aan de Zuiderzee enerzijds, en anderzijds dorpen en stadjes in het binnenland en treinstations langs de nieuw gebouwde spoorwegen (sinds 1885 was er al een spoorlijn tussen Stavoren en Leeuwarden, met een station in Koudum). Maar ook trekschuiten vervoerden nog passagiers en vracht door de Friese binnenwateren. Zelfs twintig jaar later, in 1907, werd de trekschuit nog genomen door het arbeidersgezin Dijkstra uit Workum (dichtbij Koudum) dat naar Schiermonnikoog verhuisde om daar te gaan werken op de boerderij van de familie Schut: het gezin deed er vier dagen over om Oostmahorn en daarna het eiland te bereiken.

(Bron van deze laatste zin: "Lytje Willem," door Eddie Bakker en H.G. de Vries, 't Heer en Feer. Tijdschrift van de Cultuur Historische Vereniging 't Heer en Feer' Schiermonnikoog, jrg. 8, nr. 1, 2006).

Er was nog een andere mogelijkheid. Mellema (1973) vermeldt dat de twee postboten die per toerbuurt om de twee weken van Oostmahorn naar Schiermonnikoog zeilden, in hun "vrije" weken ook wel diensten door Noord-Friesland namen, soms wel tot Staveren toe (dichtbij Koudum), "met passagiers en/of huisboedel" (Louise Mellema, *Schiermonnikoog - Lytje Pole*, Haren, Knoop en Niemeijer, 1973, p.120). Wie weet kon de familie Schut met deze schuit mee (met huisboedel) van Staveren naar Oostmahorn zonder overstappen, en van daar naar het eiland.

Bij aankomst op Schiermonnikoog aan de zuidzijde, zo vermeldt een krant uit 1886, is "het eiland niet geheel te naderen vanwege de ondiepe zee," dus "wagens met paarden bESPANNEN, welke tot aan den buik door het water gaan, halen daarom de reizigers aan wal" (*Nieuwe Groninger Courant*, 13-07-1886) -- een gangbare methode tot 1927, toen een dam met aanlegsteiger was gebouwd. Rijdend per paard-en-wagen hoog over de dijk, zal de familie Schut al snel boerderij *De Oorsprong* hebben kunnen zien liggen in de langwerpige polder, en verderop het dorp.

Pachtboerderij *De Oorsprong*

De familie Schut betrok de grootste en, voor die tijd, modernste boerderij van Schiermonnikoog, op drie kilometer van het centrum van het dorp, op de huidige Heereweg nr. 8. In 1868 bezocht Winkler Prins (van de latere *Winkler Prins Encyclopedie*) de boerderij, zo'n 19 jaar voordat Gettjes ouders het pachtten. Hij schreef:

"Er is door den tegenwoordigen eigenaar [dhr. Banck] een nieuwe weg aangelegd [de Heereweg], die van het westen naar het oosten gaat en het ingedijkte land bijkans in zijne geheele lengte doorsnijdt. Wij kiezen dien weg, om de daaraan gelegene nieuwe boerenplaats te bezoeken, waar de landbouw aanvankelijk voor rekening van den stichter, den heer Banck, gedreven werd, en die de naam van 'De Oorsprong' draagt. Geen wonder derhalve, dat zij keurig is ingerigt, dat men er de moderne landbouw-werktuigen niet te vergeefs zoekt. Die plaats verheft zich in het midden van uitmuntende bouwlanden en grazige weiden, welke laatsten geheel nieuw zijn aangelegd."

(Winkler Prins, A., *Geschiedenis en Beschrijving van het Eiland Schiermonnikoog*, Amsterdam, Loman en Verster, 1868. Geciteerd in: Holwerda, J. et al., *Boeren op Schiermonnikoog door de Eeuwen Heen*, 'tHeer en Feer, Schiermonnikoog, p. 42)

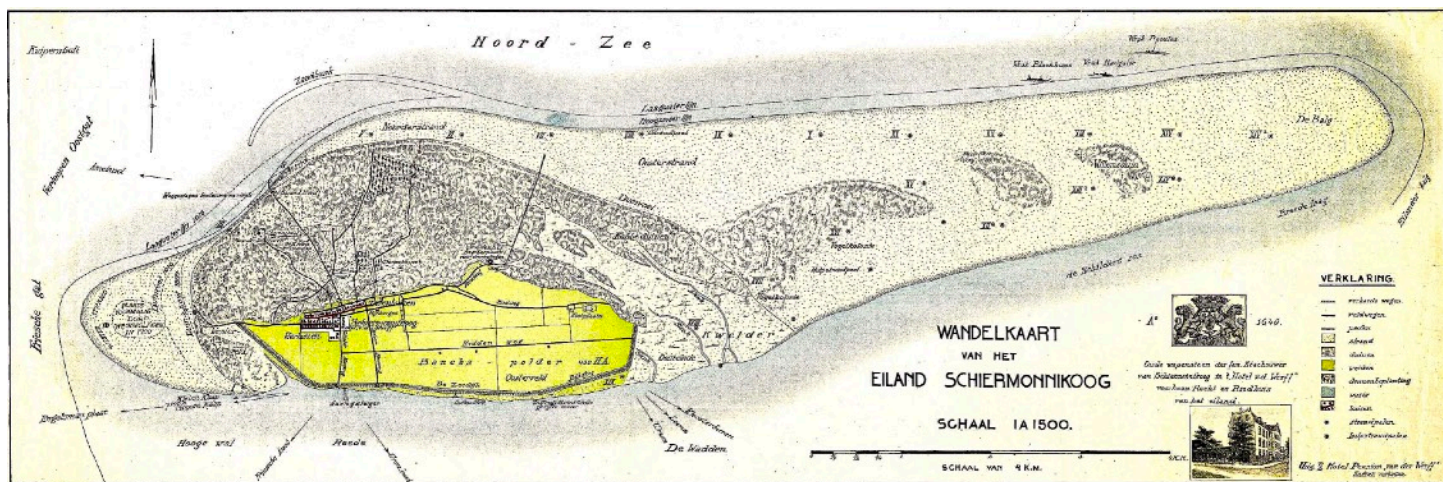
Ondanks deze gunstige situatie had de familie Schut, vanaf 1887 de nieuwe pachter van *De Oorsprong*, ook met tegenslag te maken, wellicht mede door de agrarische crisis van die tijd. In de zomer van 1893 bezocht de Iers-Nederlandse schrijfster Elisabeth Lecky het eiland. Ze beschreef een ontmoeting met het Friese echtpaar dat de grootste van de vier boerderijen in de nieuwe polder pachtte; naar alle waarschijnlijkheid waren dit de ouders van Gettje Schut:

"Er zijn vier boerderijen, die desgelijks aan den eigenaar van Schiermonnikoog toebehoren, en deze bezit voorts al de grasgronden. Wij namen de grootste van deze boerderijen in ogenschouw: zij was verhuurd voor omstreeks 1600 gulden in het jaar aan een echtpaar van den vastenwal van Friesland, dat ongeveer zestig stuks hoornvee hield en kaas en boter maakte. Men klaagde niet weinig over den slechten tijd en over de ramp, dat zij wegens de droogte een derde minder hooi hadden voor hun vee dan in andere jaren."

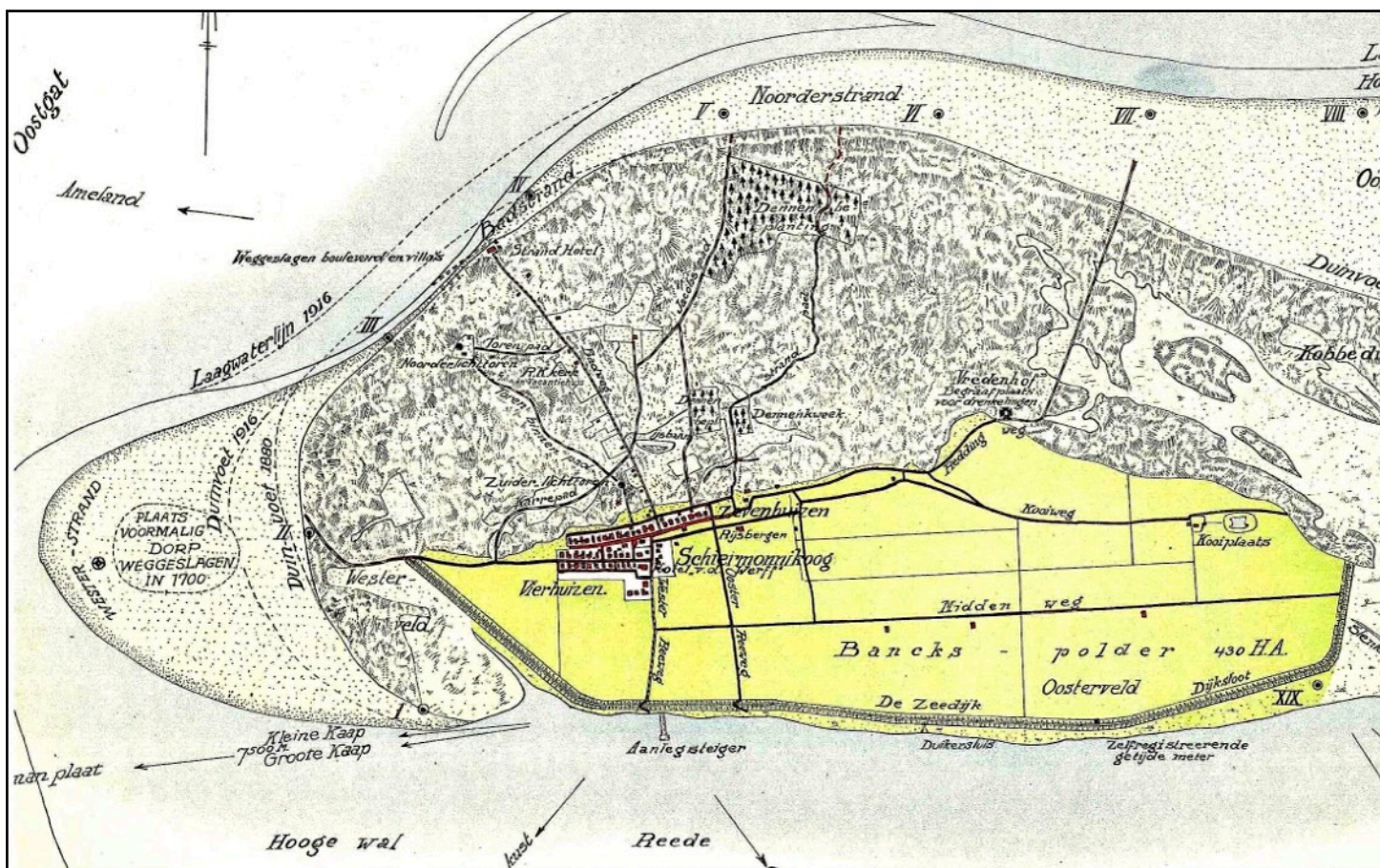
(W.E.H. Lecky, "Schiermonnikoog", aflevering 3, *Algemeen Handelsblad*, 9-8-1894, vertaald uit het engels door A. Winkler Prins)

"Boerenknechten" deden een deel van het werk. Zo was er Antoon Jan Bakker, zoon van een bakker op Schiermonnikoog, die na zijn huwelijk begin 20e eeuw als arbeider ging werken op de boerderij van Schut, en met zijn vrouw introk in het "witte polderhuisje aan de Heereweg" dichtbij *De Oorsprong*. "Boerenknecht in die tijd was hard werken, voor dag en dauw opstaan, en pas tegen de avond op huis aan en dan de eigen koeien nog melken," schreef de kleinzoon van deze arbeider.

(Bron: Eddy Bakker, "Eilanderhuis Langestreek 130," *t Heer en Feer. Tijdschrift van de Cultuur Historische Vereniging 't Heer en Feer' Schiermonnikoog*, jrg.10, nr.3, 2008).

Kaart Schiermonnikoog rond 1922
(Wandelkaart van het eiland Schiermonnikoog, uitgever Hotel Pension Van der Werff 1930.
Bron: Noord-Hollands Archief online)

Uitvergroting van bovenstaande kaart.

De drie stippen aan de "Middenweg" (= Heereweg) zijn boerderijen die dhr. Banck heeft laten bouwen. De rechterstip is boerderij De Oorsprong.

Schiermonnikoog ten tijde van Gettjes jeugd

Kort na de aankomst van de familie Schut op het eiland, werd in juli 1887 het Badhotel dichtbij het Noorderstrand officieel geopend met een groot feest, veel gasten van het vasteland, en een fanfare uit Dokkum. Het hotel werd door dhr. Banck en een aantal Groningse investeerders opgericht om het eiland aantrekkelijker te maken als badplaats (het werd gesloten in 1924 vanwege duinafslag). Het zomertoerisme begon in die tijd op te komen, en in de wintermaanden was het de Zeevaatschool (opgericht in 1872) die voor een zekere reuring zorgde, met jongens van het vasteland die bij dorpsbewoners een kamer huurden.

Werk in de zeevaart, kleinschalige veehouderij door "dorpsboeren" (naast de grootschaliger veehouderij door de paar "polderboeren" zoals de familie Schut), kleinhandel en de sporadische verhuur van een kamer aan toeristen of leerlingen van de zeevaatschool, waren de belangrijkste inkomstenbronnen van de eilanders.

Gezicht op een deel van het dorp op Schiermonnikoog, 1890-1903
(op de achtergrond de Waddenzee; achter en links een deel van de Banckspolder).

Bron: Beeldbankgroningen.nl

De familie Schut woonde vrij ver van het enige dorp op het eiland, zo'n drie kilometer gaans over een zandweg. Toch zal Gettje er regelmatig zijn geweest, en na haar huwelijk heeft zij een paar jaar in het dorp gewoond. De volgende beschrijving door mevr. Lecky die het eiland in 1893 bezocht, zal voor haar vertrouwd zijn geweest:

"Het dorp bestaat uit drie breede wegen, waar langs de huizen zich in de schaduw van linden en iepen verheffen. In het midden bevindt zich eene aanmerkelijke ruimte, waar de kerk verrijst, benevens de belangrijkste gebouwen, zooals het raadhuis, de openbare school, de zeevaartschool, de pastorie, het postkantoor, twee logementen en eenige huizen van particulieren. Daaraan grenst een klein park met zitplaatsen, dat den naam draagt van het plantsoen. De meeste huizen zijn er gebouwd in het midden der voorgaande eeuw en hebben geene verdieping. Voor elk huis is een kleine bloementuin of bleekveld met een put, die helder drinkwater geeft en met een frisch geveerd houten deksel gesloten is. Aan de achterzijde der huizen liggen de moestuinen en de voorgevels van onderscheidene woningen zijn met klimop begroeid. Het schijnt, dat de inwoners er zich in behoorlijken welstand bevinden, daar slechts een drietal personen onderstand uit de armenkas geniet."

(W.E.H. Lecky, "Schiermonnikoog", aflevering 3, Algemeen Handelsblad, 9-8-1894, vertaald uit het engels door A. Winkler Prins)

Over de eilanders eind 19e eeuw was de schrijfster bijzonder positief:

"De gestadige aanraking met de bewoners van vreemde landen heeft er een beschavende invloed, de mannen hebben alle oorden der wereld gezien, en de vrouwen hebben er althans iets van gehoord. Wij begaven ons naar de nederige woning van een zeeman omstreeks zeventien jaar geleden in de duinen gebouwd met zijn eigen gereedschap. Afbeeldingen van den Etna, door hem meegebracht, versierden de wanden, lakwerk uit Java, door zijn zoon gezonden, was er voorhanden, en er heerschte eene keurigheid, welke men ongewoon mag noemen in dien stand. (...)

De vrouwen hebben er zeer fraaie gelaatstrekken en sommige van haar zijn inderdaad schoon. Zij dragen geene eigenaardige kleeding [d.w.z. geen klederdracht, JW], maar zijn gesteld op lichte kleuren. Ook houden zij veel van dansen en zingen, en gedurende het badseizoen wordt des Zondagsavonds gedanst in het Paviljoen, in de nabijheid van het hotel."

(Bron: zie boven)

Het eiland had welvarender tijden gekend, maar de zeevaart kon veel gezinnen nog onderhouden:

"Er is een tijdperk geweest, waarin Schiermonnikoog bloeide door de visscherij en den zeehandel, zoodat de eilanders meer dan honderd schepen bezaten. Ongelukkiglijk is er de visch van de kust verdwenen, en het drogen van schol voor den uitvoer, te voren een belangrijke tak van nijverheid, nam een einde, terwijl de scheepvaart schade leed door het verzanden van de haven de Wiel, en de zeilschepen meer en meer vervangen worden door stoombooten. Bijna alle mannelijke personen wijden er zich echter aan de scheepvaart als hun natuurlijk beroep, en er bestaat een uitmuntende zeevaartschool, onder het bestuur van den heer Dijk, een rustend scheepsgezagvoerder. Na het verlaten van de lagere school gaan de jongens een paar jaar naar zee en komen dan te huis om de lessen bij te wonen aan de zeevaartschool, terwijl zij tevens gelegenheid hebben zich te oefenen in het Fransch en Engelsch in de avondklasse voor voortgezet onderwijs."

(W.E.H. Lecky, "Schiermonnikoog", aflevering 2, Algemeen Handelsblad, 8-8-1894, vertaald uit het engels door A. Winkler Prins)

Het was dus een tijd van grote veranderingen in de scheepvaart die de levens van de eilanders sterk beïnvloedden -- ook het leven van Johannes Wiersma en zijn (toekomstige) bruid Gettje Schut. Aanvankelijk waren vrij veel eilanders (mede) eigenaar van vrachtzeilschepen; zij waren daar zelf de gezagvoerder van, en hun zoons en andere familieleden waren daar mede-bemanningsleden op. Of ze voeren voor kleine reders gevestigd op het vasteland. Dit was ook het geval bij Johannes' vader, bij wie Johannes aanvankelijk als bemanningslid meevoer. Met de snelle expansie van de stoomvaart eind 19e eeuw verloren vrachtzeilschepen de concurrentie. Kapiteins en bemanningsleden uit Schiermonnikoog gingen werken voor grote reders in Amsterdam en Rotterdam, en velen migreerden naar de grote havensteden. De zeer goede opleiding die de zeevaartschool op het eiland aan Schiermonnikogers gaf, zorgde ervoor dat een groot aantal een succesvolle loopbaan tot 1e stuurman of kapitein bij de grote reders kon opbouwen. Johannes zou nog een stap verder gaan in zijn loopbaan, zoals later aan bod zal komen.

Verkering op Schiermonnikoog in Gettjes jeugd

Gettje Schut was 21 jaar toen ze met de 23-jarige zeeman Johannes Wiersma trouwde in 1892. Hoe zou hun verkering zijn gegaan? Jonge zeemannen waren toen maar weinig op het eiland. De Friese folklorist Waling Dijkstra schreef in 1895:

“Het lastige voor de meisjes is (..) dat van Maart tot December de meeste jongens ter zee zijn.”

(Bron: Waling Dijkstra, *Frieslands Volksleven*, 1895, gepubliceerd in het tijdschrift van 't Heer en Feer; jaargang niet duidelijk).

Dijkstra had het hier met name over het gebrek aan danspartners voor de meisjes op Schiermonnikoog tijdens de jaarlijkse pinksterkermis wanneer "Kallemooi" werd gevierd. Maar het probleem speelde natuurlijk een groot deel van het jaar.

De terugkerende jonge zeemannen konden op de volgende manier verkering krijgen met een meisje:

Laten we nu hooren, hoe het vroeger onder de jongelieden toeging. „Wanneer des najaars de ongehuwde zeelieden van hunne omzwervingen huiswaarts keeren, haalt het schoone geslacht vlag en wimpel in top en zet alle zeilen bij. Nadat de jongelingen op bepaalde avonden in de week eerst wat in de herbergen hebben vertoefd, begeven zij zich op weg, en ieder zoekt de woning op van het „famke” zijner keuze, dat doorgaans reeds eenigszins van zijn komst is onderricht. Hij klopt er aan en wordt er, naar aloud gebruik, door zijn schoone binnengelaten, om een gedeelte van den nacht onder gekout en gekoos met haar te slijten. Of er is een „gelag”, dat wil zeggen, er zijn meer meisjes bijeen, en even zoo vele pretendentes komen er binnen. Klopt er een ander trouwlustige jonker aan 't glas, dan moet de reeds aanwezige „antwoord geven”, ten teken, dat de begeerde plaats reeds is ingenomen. Bij wederzijdsche sympathie veranderen zulke vlugtige bezoeken in een vast verkeer, totdat de jongelieden tezamen naar de kerk gaan. Dan „brengen zij het uut” of aan den dag, dat zij verloofd zijn.”

(S. van der Werff e.a., *Schiermonnikoog: Het Eiland der Grijze Monniken*, Delfzijl 1938, p.75)

Lammert Wiersma, de jongere broer van Johannes Wiersma, heeft zijn eigen herinneringen aan een mede-eilander verteld:

"Lammert Wiersma (1881-1980) vertelde mij dat het zelfs in zijn jeugd gewoon was dat de huwbare mannen 's avonds met een ladder door het dorp gingen en keken waar er ergens boven in het huis een raampje open was ten teken dat de jonge dame welgevallig was om de man te ontvangen. (Meestal sliepen de oudere

kinderen op de bovenverdieping, de zolder, omdat in de twee bedsteden beneden de ouders en de kleintjes sliepen). Mocht het gevolg zijn dat de vrouw zwanger raakte dan werd zeer snel getrouwd. Het aantal zeven- of achtmaands kindjes was in het verleden groot."

(Bron: Hendrik Douwe Teensma, "De oorsprong van het geslacht Rademaker op Schiermonnikoog," in *'t Heer en Feer*, jaargang 16, nr. 2, 2014)

Een 19e eeuwse schrijver over de Waddeneilanden vermeldde dat op Schiermonnikoog:

in het "onderlinge verkeer der jongelieden (..) dezen de meeste vrijheid wordt gelaten," maar "onechte geboorten hebben er hoogst zelden plaats."

(Bron: Francis Allan, *Het Eiland Schiermonnikoog en Zijne Bewoners*, 1856, gereproduceerd in *'t Heer en Feer*, Jaargang 16, nr. 1, 2014).

Gettje en Johannes trouwden op 1 sept. 1892. Hun eerste kind werd twee maanden later geboren, op 31 okt. Het is tekenend voor de lange afwezigheid van de zeevarende mannen van het eiland, dat de vader van Johannes, blijkens de trouwakte, niet bij het huwelijk van zijn zoon aanwezig kon zijn. En dat Johannes zelf afwezig was bij de geboorte van zijn eerste kind; de geboorteakte vermeldt dat hij niet zelf de aangifte heeft kunnen doen. Na dit eerste kind, zoon Jan Lambertus, werden al de volgende kinderen in Amsterdam geboren.

Het gezin in Amsterdam

Rond 1895 verhuisden mijn grootouders, Gettje en Johannes, van Schiermonnikoog naar Amsterdam in verband met mijn grootvaders werk in de scheepvaart, zoals veel andere zeevarende waddeneilanders. Bij de KNSM was mijn grootvader eerst stuurman, toen kapitein, later Chef Etablissement IJkade te Amsterdam, en vervolgens hoofdinspecteur van de scheepvaartmaatschappij, de “baas” van alle kapiteins. De banden met familie op Schiermonnikoog en in Koudum werden echter goed onderhouden. Vanuit Amsterdam gingen mijn grootouders regelmatig met de kinderen logeren op het eiland en sommige van de kinderen gingen in vakantietijd logeren in Koudum op de boerderij van hun oom Pieter Schut en tante Aukje, of op de boerderij van hun tante Hieke Hornstra-Schut.

Het Etablissement der Koninklijke Nederlandsche Stoomboot-Maatschappij aan de IJkade te Amsterdam.

“Het Etablissement der Koninklijke Nederlandsche Stoomboot-Maatschappij
aan de IJkade te Amsterdam”

Deze prent van de IJkade dateert van rond de eeuwwisseling toen Johannes en Gettje verhuisden van Schiermonnikoog naar Amsterdam. Zij woonden tot 1912 in een gebouw op de plek waar de dam op de kade uitkomt, links, net niet zichtbaar.

(Bron: J.W.J. van Haersolte, *Het Gulden Boek der Zee*, Haarlem,
H.D. Tjeenk Willink, 1918, t.o. p.1.)

Het gezin "Wiersma-Schut" in 1916.
Staand v.l.n.r.: Riek, Truus, Jan, Jeltje, en Johan.
Midden: Theunke, naast haar ouders Johannes en Gettje, en kleine Joop
(Johanna Hieke) op de schoot van haar moeder.
Zittend voor: Lottie en Jacob.

Kinderen van Gettje Schut en Johannes Wiersma en hun echtgenoten

1.	Jan Lambertus Wiersma (Jan)
adjunct directeur Bureau van Maatschappelijke Steun, Amsterdam
Maria Frederika Hogervorst (Marie)	* 31-10-1892
* 09-06-1903	† 13-05-1988
† 20-01-1987
2.	Jeltje Jacoba Wiersma (Jeltje)
opleiding onderwijzeres
Klaas van Laar
directeur landbouwschool, Scherpenzeel	* 30-03-1896
* 04-04-1895	† 01-02-1986
† 08-11-1965
3.	Theunke Wiersma	* 07-07-1897	† 30-04-1917
4.	Geertruida Johanna Wiersma (Truus)
opleiding onderwijzeres en studie Engels	* 04-09-1900	† 06-12-1928
5.	Johannes Lambertus Wiersma	* 29-11-1902	† 03-07-1903
6.	Grietje Frederika Wiersma (Riek)
studie Frans
Hendrik Marginus Matter (Henk)
predikant in Baambrugge, later werkzaam in Rotterdam	* 03-02-1905
* 15-05-1906	† 27-09-1998
† 03-07-1984
7.	Johannes Lambertus Wiersma (Johan)
kapitein Scheepvaart Maatschappij Suriname (SMS),
later agent SMS in Nickerie, Suriname
Wilhelmina Rinia Cornelia Taytelbaum (Rinia)
agent Curacaosche Handel-Maatschappij en Shell in Nickerie	* 27-06-1906
* 12-11-1920	† 07-09-2003
† 10-01-2013
8.	Jacob Wiersma
administratief medewerker, Amsterdam
Hendrijntje van Leeuwen (Annie)	* 07-09-1909
* 05-12-1910	† 18-09-1944
† 03-10-1999
9.	Charlotte Frederika Wiersma (Lottie)
verzorgde haar moeder in de latere jaren van haar leven	* 27-04-1911	† 28-05-2003
10.	Johanna Hieke Wiersma (Joop)
conservatorium, zong in het koor van De Nederlandse Opera
Hendrik Roelof de Jong
predikant te Venlo
Johannes Lindeboom (Jos)
burgemeester van Bedum	* 19-05-1916
* 20-10-1911
* 29-08-1906	† 11-12-2012
† 12-02-1945
† 30-09-1972

Het gezin woonde eerst op de IJkade (op het KNSM terrein). Later, toen mijn grootvader in staat was een eigen huis te kopen, woonden ze in de Watergraafsmeer, eerst op de Breedeweg no.12 (1912-1918) en vanaf 1918 op de Linnaeuskade no.5, een groot huis waar Gettje tot het einde van haar leven heeft gewoond. Het huis is na haar overlijden verkocht, afgebroken, en vervangen door nieuwbouw.

Mijn neef Joop Wiersma schreef over deze periode van welvaart van het gezin:
“In het souterrain was een grote keuken waar een kokkin de scepter zwaaide, en op de zolder had een inwonende dienstbode haar kamer. Het leek wel ‘upstairs-downstairs.’”

Foto links: Achterkant van het huis aan de Breedeweg vanuit de tuin, met personeel linksboven op het achterbalkon (twee meisjes uit Terneuzen, Zeeland), familie rechtsboven, en Jacob in matrozenbloes op het midden van de trap.

Linnaeuskade 5, Amsterdam Watergraafsmeer

Het echtpaar door de jaren heen

Bij grootvaders 25-jarig KNSM jubileum
(was in 1914, maar gevierd in 1918)

1924-1925

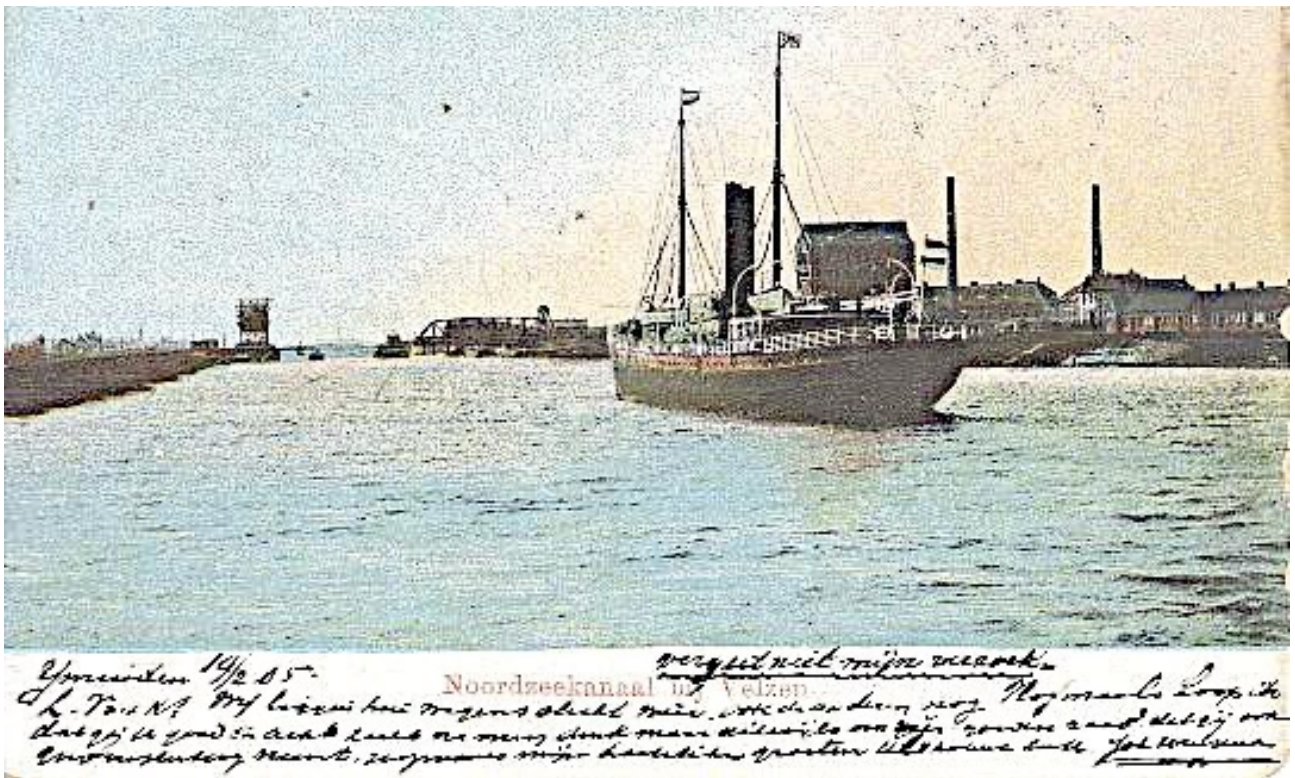
Vakantie op Schiermonnikoog, 1925

Gettje en Johannes met hun schoondochter Marie Wiersma-Hogervorst en
haar dochter Truus, begin jaren '30

Grootvader was regelmatig van huis voor zijn werk voor de KNSM, en grootmoeder bestierde dan alleen haar grote huishouden. Hierbij enkele van de vele ansichtkaarten die Opa vanuit verschillende Europese steden aan zijn "Lieve Vrouw en Kinderen" schreef:

"Ijmuiden 19/2 1905. L.Vr. en Kin. Wij liggen hier wegens slecht weer. Ook de anderen nog. Nogmaals hoop ik dat gij U goed in acht zult nemen. Denk maar dikwijls aan mijn goeden raad (...). Nogmaals mijn hartelijke groeten. Uw liefh Joh. Wiersma."

Een ansichtkaart uit Hamburg, 19 mei 1913:
"L. v. & K. Alles wel, gegroet. Denkelijk Woensdag terug. Johs."

Uit Londen, 14 dec. 1920:

"L. Vr. & Kinderen, Heden morgen van Glasgow en Hull hier aangekomen. Morgenavond vertrekken wij weer naar Newcastle. Indien er geen bijzonderheden meer bijkomen hoop ik zaterdag terug te zijn, doch men weet het soms niet wat er tegen dien tijd weer is. Hopende allen gezond. Hartelijk gegroet, Uw liefh. Johannes W."

Uit de Italiaanse havenplaats Livorno, 29 mei 1924:

"Lieve Vr. & Kinderen, Heden bericht van London. Wij hopen nu met enige dagen onze zaken voor elkander te hebben en huiswaarts te gaan. Waarschijnlijk begin next week. Hier prachtig weer. Hartelijk gegroet, Uw liefh. Johannes."

Met Lottie? Datum onbekend

Gettje Wiersma-Schut met kinderen

Met Johanna Hieke (Joop), rond 1916

Mijn Tante Joop schreef: *“Onze Moeder was een fantastische vrouw. Liefdevol, tot hulp bereid en niet te vergeten, ze had humor wat in Vaders familie niet bepaald aanwezig was. (...) We kunnen op een mooie liefdevolle jeugd terugkijken. De goede jaren '20-'30: we hadden muzieklessen en muziek en zang was altijd in ons huis te horen. 's Zondagsavonds piano en viool, duetten enz. Met Kerst een boom tot aan 't plafond en Vader er naast met een emmer water en een spons.”*

Met Johanna Hieke (Joop) op schoot, en Jeltje, rond 1916

Mijn grootmoeder schreef altijd nieuwtjes over de familie aan haar zoon Johan, zeeman op de grote vaart, onder andere over de geboorte van haar eerste kleinzoon, Joop Wiersma, en over de logé's van de afgelopen tijd:

Lieve Johan,

A'dam 23 Sept. 1931

Even nog zal ik je een klein lettertje schrijven. Pa zei tenminste dat ik het nu wel kon doen. Vanmorgen stond de Trajanus in de courant als in Cadiz aangekomen. Nu Jo, in de allereerste plaats kan ik je melden dat wij allen goed gezond zijn. Ook Pa is weer beter gelukkig, en ik hoop ook van harte dat jij ook goed op stap bent en het naar het zin mag hebben. Nu dat schrijf je ons wel eens hè!

Nu het eerste nieuwtje daar ik mee aankom is, dat de 20ste Sept. 's nachts om twee uur er een kleine **Johannes Wiersma** is gearriveerd Pretoriusstraat 77. Nu Pa is er wel mee in zijn schik hoor, het is een lief klein popke met zwart haar en gelukkig ook alles wel. Nu wel aardig dat dit nu eens een broertje is, en de kleine Splikkel is nu bij ons. Kleine **Gerda** was nog maar pas weg. **Jeltje** is nog op Oma's verjaardag geweest, en toen is ze de andere dag met kleine Gerda weggegaan.

Jaap had drie dagen examen. Maar hij kan niet trakteren op wijn of zoo, want het is mis. 't Was ook zoo verschrikkelijk moeilijk geweest, maar ja ik geloof nog wel dat hij nog wat hoop had. Hij zit tenminste zoo beteuterd te kijken. (...) Nu er zit niets anders op dan maar weer te beginnen. Maar dit is de laatste keer geweest van het toelatingsexamen, en omdat er veel te veel zijn, wordt het hoe langer hoe zwaarder, zeggen ze.

Aaltje is Maandag weer weggegaan. **Mem** had zoo'n verlangst geloof ik, en anders moest ze nog weer haast 14 dagen blijven. 't Is anders nog wel mooi weer de laatste dagen, en zij had zoo graag de Koningin nog gezien, die zijn vandaag in A'dam gekomen.

Oom Pieter en tante Aukje die komen niet meer.. Oom Pieter ziet er geloof ik tegenop. **Sietze en IJmkje**: die hebben hier dicht bij ons een huis gehuurd, Linnaeusparkweg No.1. Ik geloof dat het hetzelfde huis is daar vroeger **fam. Matter** in woonde. 't Is wel wat groot, maar het was nog het voordeeligste in prijs, 7,50 per week, en het was anders allemaal veel duurder. En misschien kunnen ze hier nog een slaapkamertje van verhuren aan een juffr. of zooiets, dat wouwen ze geloof ik wel graag, en anders laten ze boven de boel leeg staan en gebruiken enkel de kamers beneden.

Nu Jo, veel weet ik ook niet meer, misschien weet Pa nog wat. Heb je het nog een beetje naar de zin, ik hoop het maar. Nu lieve jongen, hiermede dan onze allerhartelijkste groeten van allen,

en van je liefh. Moedertje

Verlies

Grootmoeder heeft veel verdriet moeten verwerken. Een zoontje overleed in de wieg, 7 maanden oud. Later verloor ze haar dochters Theunke en Truus, toen al jong volwassen, aan de ziektes tuberculose en pernicieuze anemie.

Theunke rond 1916; zij overleed aan tuberculose in 1917

Truus, overleden in 1928 aan pernicieuze anemie

Haar man Johannes overleed onverwacht in 1932, een paar jaar na zijn pensionering, aan trombose na een operatie.

25 juni 1933, een jaar na het overlijden van haar man

Mijn vader schreef in zijn *Herinneringen*:

“Het was in een tijd dat wij hem nog zo moeilijk konden missen. Mijn moeder kreeg maar een karig weduwepensioen en enkelen in ons grote gezin studeerden nog. Mijn broer Jan, getrouwd en met twee kinderen, raakte in deze economische crisis van de jaren dertig zijn goede baan kwijt. Mijn broer Jacob kon na het behalen van het h.b.s.-diploma geen enkele baan vinden. En als gevolg van de crisis bleef ik ook lang werkloos en kreeg ik pas veel later de positie die mijn vader me zo vaak had toegewenst. Geen van ons was dus in staat enige financiële bijstand van betekenis aan ons nu vaderloze gezin te bieden.”

Haar zoon Jacob en schoonzoon Henk (Hendrik Roelof) de Jong, beiden actief in het verzet tijdens de Duitse bezetting, werden gefusilleerd: Jacob op 18 sept. 1944, Henk de Jong op 12 febr. 1945. Henk de Jong was pas sinds kort getrouwd met Gettjes dochter Joop.

Augustus 1944: Gettje op een familiebijeenkomst ter gelegenheid van de koperen bruiloft van haar dochter Riek (Grietje Frederika) en dominee Hendrik (Henk) Matter in Baambrugge.

Deze foto is een maand voor de dood van Jacob, en zes maanden voor de dood van Henk genomen.

Staand, v.l.n.r.: Hendrik Roelof (Henk) de Jong, zijn echtgenote Johanna Hieke (Joop) Wiersma, Jacob Wiersma, zijn vrouw Hendrijntje (Annie) van Leeuwen, Gerrie Matter, de oude heer Matter, Marie Hogervorst en haar man Jan Lambertus Wiersma (de oudste zoon van Gettje), Jeltje van der Mije-Hornstra (een nicht van Gettje) en haar zoon Jan.

Zittend, v.l.n.r.: Frederika en Charlotta Wiersma (tantes van Gettjes echtgenoot), Grietje Frederika (Riek) Wiersma en haar man Henk Matter, Gettje Wiersma-Schut, en haar dochter Jeltje Wiersma-Van Laar.

Zittend op de grond: Freddie en Johan Matter met hun nichtje.

Jacob Wiersma

Hendrik Roelof de Jong, echtgenoot van Joop (Johanna Hieke) Wiersma *

SNEL

LRD

RECHTSTREEKS

LANDSRADIODIENST
IN
SURINAME

ONTVANGEN TE PARAMARIBO, TEN.		P22/EL. 22-6-45		0830	PLAATSELIJKE TIJD
118	AMSTERDAM	30	15	1330	
NLT WIERSMA NICKERIE OR PARAMARIBO POB 137					
FAMILY WELL EXCEPTED JACOB 18 SEPTEMBER HENKDEJONG 13 FEBRUARY					
SHOT DOWN BORN 17 FEBRUARY JACOB SON OF JACOBANNIE GREETINGS ALL					
GEERTJE WIERSMA SCHUT					

Telegram van 22 juni 1945 van Gettje Wiersma-Schut vanuit Amsterdam naar haar zoon Johan in Suriname, dat haar zoon Jacob Wiersma en haar schoonzoon Henk de Jong (Hendrik Roelof de Jong) waren gefusilleerd. Het zoontje van Jacob stierf enkele maanden later, vanwege een besmetting opgelopen bij zijn verzorgster.

* Over Henk de Jong verscheen het boek *Dominee in Oorlogstijd: Ds H.R. de Jong, 1911-1945*, geschreven door Anne Schipper (Uitgeverij De Vuurbaak, Amersfoort, 2025). Hierin komt, uit brieffragmenten, ook een treffend beeld naar voren van Gettje Wiersma-Schut en haar familie in de oorlogsjaren.

In augustus 1945, drie maanden na de bevrijding, kwam op de Linnaeuskade 5 een kapitein-collega van mijn vader uit Suriname op bezoek, tijdens zijn verlof, om de familie te informeren hoe het met mijn vader en zijn gezin in Suriname ging. Hij trof daar mijn grootmoeder en de twee weduwes aan. Hieronder een paar citaten uit zijn brief aan mijn vader:

Van: *P. van der Brug*
Nijmeegsche Baan 120
Nijmegen

Aan: *Den Weled. Heer*
J. Wiersma
Agent van Gemengd Bedrijf Vaartuigendienst Suriname
te Nw. Nickerie
Suriname

Nijmegen, 3 Augustus 1945

Beste Vriend,

Eergisteren bezocht ik in Amsterdam je Moeder, om de groeten van jullie te brengen en wat over jullie te vertellen. Er zijn hier nog zoo weinig berichten doorgekomen en het leek me daarom zoo prettig voor haar eens iemand te ontmoeten die jullie daar ginds had gekend. Weinig vermoedde ik bij je thuis zoo plotseling in aanraking te komen met de grootste tragedie van dezen oorlog, de zoo onnoodig gefusilleerden. Wiersma, je begrijpt hoe verschrikkelijk het gebeurde mij trof, voor je Moeder, de beide jonge weduwen en jezelf. Ik begrijp hoe ellendig het jou treffen moet temeer waar je nog niets zag van de zee van smart, ellende en armoede die ons volk hier getroffen heeft. Je broer en je zwager, verraden in hun werk, misschien, zelfs waarschijnlijk, door Nederlanders en gefusilleerd door de barbaren die ons land niet alleen hebben verwoest, maar vergiftigd.

(...) Ik zou je adviseeren terwille van je Moeder zoo spoedig mogelijk met Europeesch verlof te komen. Het zal haar na de geleden verliezen zoo oneindig veel goed doen. Die drie vrouwen dragen hun leed zoo moedig en de wetenschap dat jullie spoedig komen zal hun nieuwe moed geven. (...)

(...) Wel lieve mensen, ik heb jullie even geschreven en moet nu maar weer eindigen en naar bed. Ik hoop dat je de kracht zult vinden je leed met trotsch te dragen, en kom maar gauw naar huis. Je hebt het zelf nodig en je Moeder leeft ervoor. Hartelijke groeten en een spoedig weerzien,

je Vanderbrug

Na de oorlog woonde Oma op de Linnaeuskade met haar dochters Lottie (ongetrouwd) en Joop (weduwe), alsook de weduwe van Jacob (Annie van Leeuwen) en een vriendin van Joop die daar een kamer huurde. Allen trokken het huis uit (Joop en Annie hertrouwden) behalve Lottie, die Oma is blijven verzorgen tot haar overlijden in 1965. "Samen hebben ze een mooie tijd gehad," schreef Joop.

Oma met dochter Lottie

Met poes, aan het raam met uitzicht op de gasfabriek

Toen mijn vader Johan (1906- 2003) in 1947 voor het eerst met verlof vanuit Suriname naar Nederland kwam, samen met zijn gezin, hebben we lange tijd bij Oma in het grote huis op de Linnaeuskade gewoond, en in latere jaren nog een paar maal. We werden er allerhartelijkst opgenomen, en als kinderen werden we liefdevol verwend door Oma en tantes Lottie en Joop.

1948, Oma met John, Jacob en Rinia

... en met tantes Lottie en Joop

Oma verblijdde ons met mooie kinderboeken van W.G. van der Hulst (o.a. *Peerke en Zijn Kameraden* en *Het Grote Voorleesboek*) en boeken zoals *Paddeltje*, *de Scheepsjongen van Michiel de Ruyter*. Het allerleukste was, als Tante Lottie ons voorlas uit *Kabouter Piggelmee*, *De Avonturen van Flipje van Tiel*, en *Meester Prikkebeen*.

1953, v.l.n.r. Sonja, tante Joop, mijn moeder, Oma, Rinia, en John (ikzelf)

1956, Oma met Rinia op het balkon van de Linnaeuskade 5

1958, met mijn vader (Johan) en mijn zusje Sonja

Op het einde van het verlof in 1964, nam mijn vader voor het laatst afscheid van zijn moeder Gettje. Hij schreef daarover in zijn *Herinneringen*:

“Bij ons vertrek, aan het eind van het laatste verlof, stond ik in de erker van het huis op de Linnaeuskade naar buiten te kijken. Een taxi kwam langzaam aanrijden en stopte voor de deur. Binnen luttele minuten zou onze terugreis naar een ander werelddeel aanvangen, en toen ik mijn moeder ten afscheid omhelsde was ik mij er van bewust dat dit de laatste maal was dat ik haar zou kunnen omarmen. Terwijl de taxi wegreed, ving ik nog een glimp op van haar dierbare kleine hoofdje, en ik wist dat ook zij zeer bedroefd was. Mijn moeder overleed het jaar daarna op 94-jarige leeftijd.”

Hieronder een paar citaten uit de vele condoleance brieven van familie met wie zij haar hele leven nauwe en goede contacten had onderhouden. Er blijkt ook uit hoe belangrijk het geloof was voor de familie (Oma, tolerant gereformeerd, las het christelijke dagblad Trouw; het VU collectebusje stond ook bij haar op de schoorsteenmantel; twee schoonzoons waren dominee; en zij stemde altijd op de Anti-Revolutionaire Partij, ARP).

Brief van Aaltje Schut:

Schiermonnikoog, 14 Dec. '65

Lieve familie,

We leven met jullie mee in deze droeve dagen van afscheid.

Hoewel we mogen aannemen dat dit niet het einde is, en hoewel we dankbaar moeten zijn voor alles wat we in haar gehad hebben, maakt het toch zo verdrietig dat we deze allerliefste Tante, jullie Moeder, hier op aarde nu moeten missen.

Wat heeft zij zelf, naast veel geluk, ook veel verdriet in haar leven ondervonden. Moge het blijmoedig geloof in God, waarin zij haar steun vond, ook jullie, en ons, tot troost zijn, nu en in de toekomst,

Mem, Joop,

Jullie Aaltje

Fam. Schut, Middenstreek 6, Schiermonnikoog

Uit de brief van Sijtse en Ymkje Schut:

Harlingen, 16 Dec. 1965

(...) Wij zullen onze tante, die altijd aanwezig was op Linnaeuskade 5, nooit vergeten. Tante was altijd gastvrij voor de familie, ze stond altijd klaar en nam zelfs de tijd om ons na te wuiven tot we op de hoek bij de Hema verdwenen (...)

Brief van Johanna Hiltje en Jeltje Schaafsma, dochters van Gettjes zus Hantje Schut, die getrouwd was met Albert Schaafsma:

Schiermonnikoog, 16 Dec. '65

Waarde familie,

Hierbij kom ik ook mede namens mijn zuster mijn hartelijke medeleven betuigen in uw smartelijke verlies. Ik ben blij tante in September nog gezien en gesproken te hebben.

Voorals Lottje zal haar heel erg missen en ik wens haar speciaal sterkte toe in deze zware dagen.

Haar moeder was een zeer gelovige vrouw die haar kracht in haar moeilijke leven van boven verwachtte.

Jullie allen hebben zich heel lang in haar bezit mogen verheugen.

Sterke de Heere u morgen op de zware gang naar de dodenakker, zij ruste in vrede.

Misschien gaat Foppe Schut wel naar de begrafenis. Ik hoop in gedachten bij u te zijn.

Wil speciaal de groeten doen aan Annie Kuipers van Leeuwen [*de hertrouwde weduwe van Jacob Wiersma. JW*].

Hoor ik nog eens van u allen.

Nogmaals sterkte toegewenst,

J. en J.H. Schaafsma

Uit de brief van Roelf de Jong, dominee en broer van Henk de Jong (de eerste echtgenoot van Johanna Hieke [Joop] Wiersma):

Groningen, 16 December 1965

Zeer Geachte Familie Wiersma,

(...) Ik houd in mijn herinnering van haar een beeld bewaard, waarin oprechte vroomheid, liefde, vriendelijkheid en een sterke zin voor gezonde humor, alsmede levensblijheid een aantal zeer duidelijke lijnen vormen. Haar geestkracht was bewonderenswaardig. U hebt Uw moeder zeer lang mogen houden en van haar zo innemende persoonlijkheid mogen genieten. En hoewel wij bij dit heengaan zeker niet van een tragisch sterven kunnen spreken, kan ik me wel indenken, dat er in Uw familielevens een zeer grote leegte is ontstaan. (...)

Voor het overige ben ik ervan overtuigd, dat er ook dankbaarheid en zelfs blijdschap bij U kan zijn. U mag weten, dat, nu haar lange levensreis beëindigd is, zij is aangekomen in het Vaderhuis, waar onze Heer ook voor haar een woning had bereid. Wij wensen U allen de troost van deze zekerheid (...).

Roelf de Jong

In Jezus ontslapen onze zeer geliefde moeder, grootmoeder en overgrootmoeder

GETTJE SCHUT,

weduwe van

JOHANNES WIERSMA,

in de ouderdom van 94 jaar.

Amsterdam,	J. L. Wiersma M. F. Wiersma—Hogervorst
Scherpenzeel (Gld.),	J. J. van Laar—Wiersma
Rotterdam,	G. F. Matter—Wiersma H. M. Matter
Nickerie (Suriname),	J. L. Wiersma W. R. C. Wiersma—Taytelbaum
Winterswijk,	H. Kuipers—van Leeuwen
Amsterdam,	C. F. Wiersma
Bedum,	J. H. Lindeboom—Wiersma J. C. Lindeboom kleinkinderen en achterkleinkinderen

Amsterdam, 13 december 1965

Linnaeuskade 5 boven

Liever geen bezoek.

Geen bloemen.

De begrafenis zal plaatsvinden vrijdag 17 december a.s. om 12.30 uur
op de Nieuwe Oosterbegraafplaats, Kruislaan.

Vertrek van huis ongeveer 12 uur.

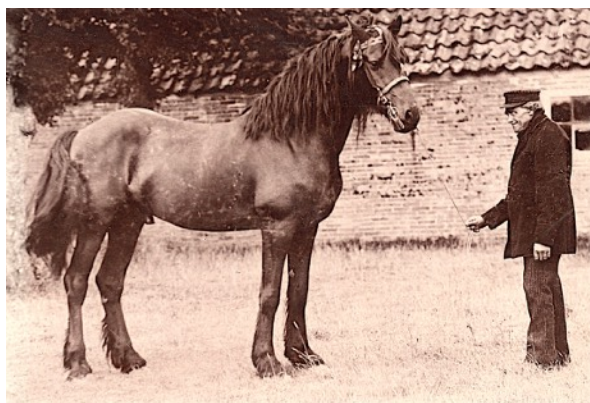
2. Familie Schut in Koudum

In de zomer van 2003, op een fietstocht van Amsterdam naar Friesland via Enkhuizen en de aansluitende boottocht naar Stavoren, bezocht ik Koudum. Ik ontmoette daar Piebe Hornstra, een kleinzoon van Gettjes zus Hieke Schut (en vernoemd naar zijn grootvader). Hij woonde dichtbij de oude boerderij van de familie Schut. Wij (Rosanne en ik) konden hem interviewen over het verleden van de familie en de boerderij.

Zo'n 85 jaar eerder, in 1918, reisde mijn vader als twaalfjarige jongen ook van Amsterdam naar Koudum, om er een paar weken van de schoolvakantie bij zijn Oom Pieter en Tante Aukje te logeren. Ik begin dit hoofdstuk over de familie Schut in Koudum met mijn vaders beschrijving van deze reis, en put hierbij uit zijn *“Herinneringen.”*

John Wiersma en Piebe Hornstra, oude familiefoto's bekijkend, Koudum, 6 aug. 2003

Gettjes vader Jacob Schut had een bijzonder mooi zwart Fries paard

Tijdens ons bezoek in 2003 zagen we soortgelijke paarden in het weiland

Reis van mijn vader naar zijn moeders familie in Koudum, rond 1918

Uit mijn vaders Herinneringen:

"Als kind bezocht ik een keer in de zomervakantie [rond 1918] familieleden van mijn moeder in Koudum, die daar waren achtergebleven toen mijn moeder met haar ouders, broer en zuster naar Schiermonnikoog vertrok. Ik was een jaar of twaalf en ik mocht met mijn jongere broer Jaap [Jacob] komen logeren op de boerderij van Oom Pieter Jacobs Schut, een broer van mijn moeder. Oom Pieter beheerde een middelgrote boerderij, zijnde een deel van de familieboedel. Ik raakte er goed bevriend met mijn neef Sijtse, die een jaar jonger was dan ik. Met hem en zijn oudere broer Uilke heb ik later in mijn leven nog vaak contact gehad: Uilke voer ook een tijd bij de KNSM en samen met Sijtse probeerde ik in de crisistijd als handelsreiziger wat te verdienen. Ik ontmoette deze neven voor het eerst tijdens deze vakantie.

We reisden van Amsterdam naar Koudum onder toezicht van mijn oudere nicht Jeltje die gehuwd was met een kapitein van de KNSM en, nu haar man op reis was, van de gelegenheid gebruik maakte om haar bejaarde moeder, Hieke Hornstra-Schut, te bezoeken. Tante Hieke was een oudere zus van mijn moeder. Zij woonde op een kleine boerderij vlakbij de boerderij van Oom Pieter. Dat die reis voor mij een belevenis was om nooit meer te vergeten, mag wel blijken uit een aantal herinneringen die ik nu, na meer dan tachtig jaren, hier nog kan laten volgen.

Eerst kwam de treinreis naar Enkhuizen. Van daar staken we met een der schepen van het stoomveer, de *Van Hasselt* of de *Bosman*, de Zuiderzee over naar Stavoren."

Stoomveer *R. van Hasselt* in Enkhuizen, veerdienst Enkhuizen-Stavoren
(Bron: <https://www.pontjes.nl>)

Uit mijn vaders Herinneringen:

"Dat het toen nog een open water was, verbonden met de Wadden en de Noordzee, was duidelijk merkbaar door de deining. Hoewel er nauwelijks golven waren te bekennen bleek de vrij brede veerboot zo nu en dan toch plotseling te gaan stampen en slingeren. Talloze passagiers kwamen dan ook hun ligstoel niet meer uit voordat we in rustiger water kwamen.

Bij aankomst in Stavoren stond de trein helaas vlak tegenover waar de boot aanmeerde. Daardoor ontdekte ik veel later pas hoe mooi dit kleine haventje was, vol met allerhande vaartuigen zoals tjalken en bidders en vele soorten bootjes waarmee de visserij werd beoefend."

Het station van Stavoren bij de haven
(Bron: <https://www.stationsweb.nl>)

De haven van Stavoren met Staverse jollen, ansichtkaart rond 1920
(Bron: *Leeuwarder Courant*, -- sept. 2003)

Aankomst sneltrein Stavoren

"Aankomst sneltrein Stavoren." Het stoomveer *Van Hasselt* ligt aangemeerd.
(Bron: <https://www.stationsweb.nl>)

"Het treintje met houten wagonnetjes waarmee we de reis moesten vervolgen, begon heen en weer te wiegen zodra het een beetje harder ging rijden. Alleen in Warns, een klein gehucht, werd er gestopt. Niemand stapte uit en maar een passagier stapte in, een kinkel op klompen, die plaatsnam naast nicht Jel door mij met een van zijn grote 'graanschoppen' vrij ruw opzij te schuiven. Zij schenen elkaar te kennen, spraken uiteraard in het Fries, en er werd veel gelachen. Op een gegeven moment haalde hij een plat flesje uit zijn achterzak. Hij schonk een maatdopje vol en sloeg dit in één keer achterover. Hij deed dit nog eens, vulde het voor de derde maal en bood dit tante aan die het kennelijk ook heerlijk vond. En toen stopte 'het lokaaltje', zoals de trein werd genoemd."

Toevoeging JW: Piebe Hornstra schreef me in 2003: "De boer op klompen waar je vader het over heeft is waarschijnlijk een veekoopman geweest die meestal op gele klompen liepen, en die graag een slokje lustten. Die kende Tante Jeltje waarschijnlijk van de boerderij."

Station
Koudum-Molkwerum rond 1910
(Bron: [stationsweb.nl](https://www.stationsweb.nl))

Pieter Schut (oudste broer van Gettje) en zijn vrouw Aukje

Mijn vaders verhaal gaat verder: "Daar stond onze Tante Aukje, de vrouw van Oom Pieter, de oudere broer van mijn moeder, op ons te wachten naast een klein rijtuig met een prachtig zwart paard ervoor gespannen. Ik had vanaf het begin van ons verblijf al grote bewondering voor de wijze waarop deze vrouw het grote bedrijf (een veehouderij) mede runde. Bij afwezigheid van oom, en dat was twee en soms drie dagen in de week, was zij de baas op de boerderij en alle kinderen, een vijftal, alsmede een aantal knechten, waren zich daar terdege van bewust."

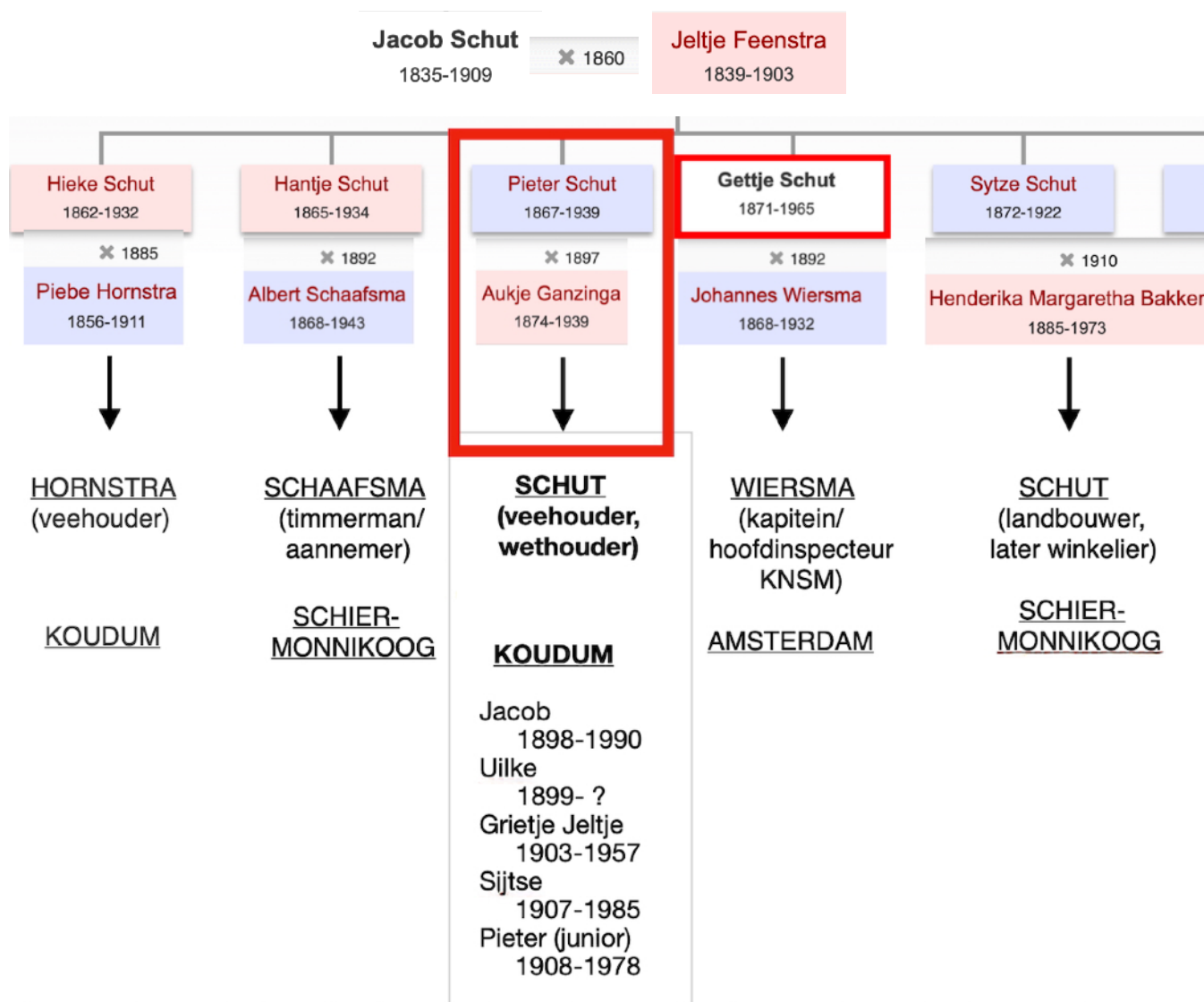
Pieter Jacobs Schut
en
Aukje Schut-Ganzinga

De boerderij van de familie Schut in Koudum, Nieuweweg 42

Links:
Pieter Schut
en
Aukje Schut-
Ganzinga

De Hoofdstraat van Koudum rond 1920. Jacob Wiersma, de jongste zoon van Gettje en toen bijna 12 jaar, verzond deze ansichtkaart in de zomer van 1921 toen hij op de boerderij van zijn Oom Pieter en Tante Aukje logeerde. Hij schreef aan de familie die op Schiermonnikoog op vakantie was: *"We zijn ook al aan het visschen geweest en hebben 27 gevangen. De slooten zijn kurkdroog, het Molengat ook. Daar heb ik gisteren een snoekje gevangen. Piet [een neefje] is op 't oogenblik aan het schaapmelken. Vangt Pa veel visch? H.G. van Jacob."*

Koudum rond 1910

Mijn vader schreef: "Oom Pieter was een veelzijdig mens, kon geen onrecht verdragen, en stond altijd klaar om hulp te bieden waar zulks nodig was. Hij werkte van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat. Hij bediende zich opvallend veel van vreemde woorden, doch was zeker geen snob. Hij had vele functies, waaronder lid van de kerkeraad en wethouder van Koudum, en hij moest ook vaak present zijn bij de Provinciale Staten. Al was hij dan veel afwezig, hij hield erg van de boerderij en zijn beesten."

Bij het overlijden van Pieter Schut in 1939 vermeldde de *Leeuwarder Courant* dat dhr. P. Schut "in het vereenigings- en politieke leven te Koudum vele jaren een vooraanstaande plaats heeft ingenomen" (Bron: *Leeuwarder Courant*, 1-3-1939).

UIT DE PROVINCIE

P. SCHUT †

Koudum, 27 Februarl. Zondag is te alhier op 72-jarigen leeftijd overleden de heer P. Schut, die in het vereenigings- en politieke leven te Koudum vele jaren een vooraanstaande plaats heeft ingenomen. Nog was hij voorzitter van de Onderlinge Paardenverzekering in den Frieschen Zuidwesthoek, gevestigd te Koudum en bestuurslid van de Coöperatieve Boerenleenbank te Koudum. Vele jaren is hij bestuurslid geweest van de Coöperatieve Zuivelfabriek te Koudum en 26 jaren lid van den raad der gemeente Hemelumer Oldephaert en Noordwolde, waarvan 10 jaren tevens als anti-revolutionnair wethouder.

Zo was hij, als melkveehouder, bestuurslid van de "Coöperatieve Stoom Zuivelfabriek *Concordia*" in Koudum. De foto toont de fabriek met de weg en het haventje waar de melk per wagen en melkboot werd aangevoerd. (Bron: historisch.koudum.nl)

In 1912 zette Pieter Schut samen met vijf andere Koudumer veehouders en de directeur van de coöperatieve zuivelfabriek, de "Coöperatieve Boerenleenbank voor Koudum, Molkwerum en omstreken" op, met als doel de verbetering van het landbouwbedrijf (Bron: historisch.koudum.nl).

Als gemeenteraadslid en wethouder kwam Pieter Schut regelmatig voor in de raadsverslagen die in de *Leeuwarder Courant* werden opgenomen. Hij liet er vrij uitgesproken standpunten horen. Vooral een verslag in de krant van 6 november 1928 is de moeite waard. De gemeentebegroting voor 1929 wordt behandeld.

"De heer Schut" pleit voor verlaging van de vermogensbelasting. Het verslag gaat verder: "Hoewel het voorstel is om er 25 opcenten af te nemen, *moest men volgens spreker eigenlijk geheel van dien rommel af*" (cursivering JW). Vervolgens, tot verbazing van andere raadsleden, pleit raadslid Schut voor een progressieve heffing van de inkomstenbelasting.

Hieronder de reactie van enkele mede-raadsleden, op Pieter Schuts betoog dat een niet-progressieve inkomstenbelasting "veel te zwaar op de kleine inkomens drukt":

Wethouder IJntema is ten zeerste verbaasd over het gesproken door den heer Schut. In de eerste plaats omdat deze daarmede eerst thans komt, terwijl daaraan in het rapport der sectie geen enkel woord is gewijd, hoewel reeds het vorig jaar ongeveer dezelfde bedragen op de begroting voorkwamen. In de tweede plaats omdat in het rapport van de sectie, waarvan de heer Schut deel uitmaakte, niet alleen gezwezen wordt over de kleine menschen, maar aangedrongen wordt op verlaging der opcenten der vermogensbelasting.

De heer Schut: Later zijn mij de oogen hiervoor opengegaan.

Wethouder IJntema: Als die hiervoor eerst in 1928 zijn opengegaan, dan komt het mij voor, dat de oogen van den heer Schut langer dan negen dagen dicht zijn geweest.

De heer Martens: Ik kan ook niet begrijpen, dat de heeren Schut en de Jong nu ineens zooveel voor de kleine inkomens gaan gevoelen, terwijl de heer Schut in de sectievergadering nog een deel van de opcenten op de vermogensbelasting op deze kleine inkomens wou gaan afwentelen.

(Bron: *Leeuwarder Courant* 6-11-1928)

De oudste zoon van Pieter, Jacob Schut, nam de familieboerderij te zijner tijd over, bleef veehouder te Koudum, en is daar in 1990 op 92-jarige leeftijd overleden. Hij was getrouwd met de dochter van een veehouder uit Kolderwolde vlakbij Koudum, Elske van der Weg (bron: allefriezen.nl). Over de jongste zoon van Pieter Schut, Pieter, weet ik alleen dat hij voorkomt in de "lijst van namen uit het verzet in Steenwijk" waar hij in 1978 is gestorven; verdere informatie ontbreekt. Maar over zoons Uilke en Sijtse heb ik informatie uit mijn vaders *Herinneringen* (aangevuld met informatie van het internet); over dochter Grietje heeft Rosanne gegevens gevonden.

Uilke Schut en oudere broer Jacob op de lagere school in Koudum, 1906-1907
(achterste rij, de eerste en vierde van rechts)

Schooljaar 1906-1907 gemerkt 2, dat lijkt te kloppen want de achtergrond en de kleding van meester Van Dijk komen overeen en ook de wijze van merken van de foto. Uilke (1899) en Jacob Schut (1898) staan in de achterste rij als eerste en vierde van rechts. Jan de Vries, geboren 21 maart 1899, zou ook op deze foto staan. Mogelijk is hij het jongetje op de voorste rij, de tweede van rechts (ontvangen van Aukje Schut, via Pieter Spoelstra).

(Bron: historisch.koudum.nl)

Pieters zoon Uilke Schut

"Mijn neven Uilke en Sijtse die ik als twaalfjarige had ontmoet toen ik bij hen op de boerderij in Koudum logeerde, verhuisden later naar Amsterdam en kwamen beiden in de zeevaart terecht. Uilke ging eerst naar de muloschool in Workum. Daar verwierf hij het einddiploma waar de hele familie zeer blij mee was. Hij wilde naar zee en mijn vader [werkzaam bij de KNSM te Amsterdam] had hem beloofd dat hij hem daarbij zou steunen indien hij zou slagen voor het examen. En zo kwam hij bij de KNSM. Hij kon heel goed leren, en ook uiterlijk was hij een knappe vent. Ik hoorde dat, toen hij nog thuis woonde, opvallend veel rijke boerendochters met een of andere smoes aan de deur verschenen, om terloops te informeren of Uilke thuis was, of wanneer hij zou vertrekken. Het bleek al spoedig dat al die grieten te laat waren, want hij had zijn keuze al lang gemaakt: ze was een leerlinge uit de vijfde klas van de h.b.s., een schoonheid *par excellence*. Op de boerderij werd zij na de eerste kennismaking gedoogd, en daar was ook alles mee gezegd. Maar *amor* bleek van sterkere invloed te zijn dan de praatjes die over haar, als burgermeisje, de ronde deden.

Uilke slaagde vrij spoedig voor het examen-3e stuurman, en zij voor haar eindexamen. Ze trouwden en leefden nog lang en gelukkig. [*Ten tijde van hun huwelijk was haar vader "kantoorknecht der posterijen" en zijzelf was "kantoorbediende," volgens hun huwelijksakte. Bron: openarchieven.nl*].

Cor, zo heette zijn vrouw, had al gauw een vaste baan als klerk op een klein postkantoor aan de Haarlemmerdijk in Amsterdam. Ook Uilke maakte snel promotie. Al of niet met hulp van mijn vader werd hij, na het behalen van de rang van 2e stuurman, spoedig als zodanig op een van de grote Chili-schepen geplaatst. Na aanvankelijk een vrij armoedig bovenwoninkje te hebben betrokken in een arbeiderswijk bij de Haarlemmerpoort in oud Amsterdam, bemachtigden ze uiteindelijk een mooie royale verdieping aan de Insulindeweg in de Indische buurt in Amsterdam-Oost.

Op een avond zat ik thuis met Pa een potje te schaken toen er werd gebeld en Uilke binnenstapte met de woorden: 'En ik ben heit'. Zijn dochter Augusta Cornelia was die dag, 9 november 1924, geboren.

Na twee jaar in de rang van 2e stuurman te hebben gevaren kon Uilke toegelaten worden tot de zeevaartschool voor de opleiding tot 1e stuurman bij de grote vaart. Dat diploma wilde hij in ieder geval nog halen, het kon van nut zijn bij het solliciteren naar een andere baan."

Uit mijn vaders Herinneringen:

"De laatste keer dat ik hem sprak voordat zij naar Indië vertrokken was in de zomer van 1927. Ik moest examen doen voor 3e stuurman in Den Haag en toen ik mij naar de uitgang repte van het station ontwaarde ik plotseling neef Uilke, die met zijn typische zwierige loop slechts enkele meters voor mij uitliep. Zover ik mij kan herinneren ging het gesprek tussen ons zo'n beetje als volgt: 'Zo, examen vandaag?' 'Hoe weet je dat?' 'Nou, wat heb je anders in Den Haag te zoeken en buitendien, ik zie dat je erg nerveus bent.' 'Heb jij daar dan geen last van gehad?' 'Nee, nooit, een paar maanden geleden had ik het geluk de gecommitteerde op mijn hand te krijgen. (...) 't Was natuurlijk fijn zo lang thuis geweest te zijn maar ik ben nu wel blij dat ik van verdere studie verlost ben, je wordt een beetje te oud voor de schoolbanken. Ik ben gisteren binnengekomen en er lag een brief als antwoord op mijn sollicitatie. Ik hoop maar dat het wat wordt.'

En zo stapten we in dezelfde tram; het kantoor van de cultuur-ondernemer waar hij gesolliciteerd had bleek dicht bij het examengebouw te liggen. We namen afscheid, wensten elkaar *good luck*, niet vermoedend dat er twintig jaar zouden voorbijgaan voordat we elkaar zouden terugzien.

In 1928 voer ik als 4e stuurman op het s.s. *Baarn* en had ergens in het buitenland van thuis het bericht ontvangen dat Uilke en Cor met een passagiersschip op een bepaalde datum zouden vertrekken met bestemming Batavia, de hoofdstad van de kolonie Nederlands-Indië. Het toeval wilde dat wij nabij de buitenboei voor de haven van IJmuiden, of wat me waarschijnlijker voorkomt nabij het vuurschip *Maas*, op een loods lagen te wachten en de loods kregen die zojuist was ontscheept van het grote passagiersschip waarop Uilke en Cor reisden. Hoewel het een grote afstand was, heb ik hen met onze morselamp een goede reis toegewenst.

Cor was degene die regelmatig de familie op de hoogte hield van hun reilen en zeilen in de Oost. In het begin was Uilke planter op een grote onderneming in het noorden van Sumatra. Voor dag en dauw trok hij met honderden vrouwen het veld in om tot laat in de middag, zo lang het licht was, het noodzakelijke werk te laten verrichten op een der plantages. Het dragen van de bekende tropenhelm was verplicht om de opzichters tegen uitdroging te beschermen. Zon- en feestdagen waren onbekend, daarvoor in de plaats hadden ze soms onverwachts een paar dagen vrij, als de inlandse arbeiders niet kwamen opdagen. Ze hadden een goede woning en het nodige personeel, inclusief tuinlieden om alles goed te kunnen onderhouden. Het was hard werken, maar dat hadden we aan boord wel geleerd."

Uit mijn vaders Herinneringen (deels):

"De berichten uit het moederland waren bepaald niet zo bemoedigend dat ze verlangden terug te keren. Een bezoek aan de soos bracht zo nu en dan enige afwisseling in de sleur. In 1934 zijn ze, na een afwezigheid van zes jaar, voor een lang verlof in Holland geweest. Ze verbleven toen bij familie, maar ik heb ze niet meer ontmoet. Voordat hun tweede verlofperiode zou aanbreken stond de halve wereld al in brand. En na de aanval op Pearl Harbor viel Nederlands-Indië al spoedig in handen van de Japanners, waarna alle communicatie met hen was verbroken."

Toevoeging JW:

In 1946 zijn Uilke, Cor en hun dochter Augusta naar Nederland teruggereisd met het m.s. 'Noordam.'

Wie komen uit Indië?
De volgende passagiers die met het m.s. „Noordam” naar huis komen, gaven een adres in Friesland op:

*Friesch Dagblad,
16-2-1946*

Uilke Schut 17-10-99, Corn. Schut 22-2-01 en Augusta Schut 9-11-24, van Riesenstraat 76, Heerenveen.

Maar ze keren terug naar Noord Sumatra, waar Uilke planter wordt in de regio Pematang Siantar, ten oosten van het Toba Meer, voor de koloniale onderneming H.V.A. (Handelsvereeniging Amsterdam).

In 1950, na de soevereiniteitsoverdracht en de officiële onafhankelijkheid van Indonesië, vragen zij vanuit Indonesië een Nederlands paspoort aan om terug te reizen naar Nederland. Op hun aanvragen zijn deze twee pasfoto's aangehecht:

Uilke Schut en Cornelia Schut Snyder in Sumatra,
ten tijde van hun paspoortaanvraag in 1950
(Bron: Indisch Oud-Paspoortarchief online, cbg.nl)

Pieters zoon Sijtse Schut

"Met Uilke's jongere broer Sijtse [ook werkzaam bij de KNSM als stuurman in de "grote stoomvaart"] kreeg ik in de jaren dertig veel contact, toen we allebei verkeerden in de uitzichtloze situatie van werklozen in de grote economische crisis van die tijd. (...) Ondanks de werkloosheid bleven we toch optimistisch en dachten bij de KNSM: 'het **Kan Niet Slechter Meer**'. (...) Wij zaten in hetzelfde schuitje, maar nu dan op het droge, beiden zonder werk, met dit verschil dat Sijtse reeds enkele jaren was getrouwd en *coûte que coûte* zo spoedig mogelijk aan de slag wilde. Nu had ik er ook geen ogenblik aan getwijfeld dat hij daar in zou slagen, want hij was daartoe uit het goede hout gesneden.

Toen ik hem in 1931 ontmoette, had hij net als ik al te graag gebruik gemaakt van het aanbod van de KNSM om met twee maanden onbetaald verlof naar huis te gaan. Hij vroeg me om met hem mee te gaan naar een zekere Wielinga, een oude vriend van de familie Schut, eveneens uit Koudum afkomstig, die een groot tuincentrum had aan het eind van de Ringdijk in Watergraafsmeer, onder de naam Van Vliet en Wielinga. Wij werden gastvrij ontvangen in een gezellige grote huiskamer waar een open haard een aangename warmte verspreidde. Op mijn bevestiging dat het Fries geen belemmering voor me zou zijn werd in die taal het gesprek gevoerd. Toen hij informeerde naar de gezondheid van mijn moeder bleek dat hij haar ook kende."

[Toevoeging JW: Deze Wielinga uit Koudum was rond 1920-1928 de belangrijkste kapitaalverschaffer van een groot tuinbouwbedrijf in Koudum, kwekerij "Welgelegen;" hij bezat er een mooi huis in een welgestelde buurt. Een schoonzoon van Gettje Schuts zus Hieke was bedrijfsleider van de kwekerij. Wielinga verhuisde rond 1928 naar de Watergraafsmeer te Amsterdam om zich daar te vestigen als bloemkweker en bloemist. Zijn succesvolle kwekerij in Amsterdam werd voortgezet door jongere generaties Wielinga; het is nu onderdeel van Intratuin. (Bron o.a. een brief van Piebe Hornstra aan John Wiersma, 2003)]

"Ter zake gekomen zei Wielinga dat hij ons niet aan een baantje kon helpen. Het was voor hem zelf al moeilijk genoeg een oplossing te vinden voor zijn eigen overvloedige personeel. Wel was hij optimistisch over de economie, hij verwachtte een spoedige opleving. Dat bleek later helaas een misvatting, want de werkloosheid werd nog vele malen erger. Maar goed, wij gingen akkoord met een door hem opgesteld plan. We kregen een lijst van op betrouwbaarheid geselecteerde potentiële klanten, die eigenaar waren van bloemenzaken die ook aanverwante artikelen verkochten zoals sierpotten, vazen (waaronder zeer kostbare van een plateelfabriek uit Delft), sierkaarsen en kandelaars. In miniatuur namen we ze mee in kleine koffertjes. Ik bezat inmiddels een

Uit mijn vaders Herinneringen:

lichte tweetakt Simplex motorfiets. Wij gingen met mooi weer welgemoed de boer op en kregen meestal wel een vriendelijk onthaal. Het bleek echter vrijwel onhaalbaar om uitsluitend contant te verkopen al was het dan met een extra korting. Het trieste gevolg was dat ons 'bedrijfskapitaal' in korte tijd was uitgeput. Zo kwam er een einde aan deze onderneming, en moesten we weer wat nieuws bedenken. (...)

Op het eind van de crisistijd (...) was ik weer eens als handelsreiziger in de weer met mijn neef Sijtse, nu niet op een motorfiets, maar in een tweedehands Chevrolet die ik voor 500 gulden had aangeschaft uit het erfdeel dat mij ter beschikking was gekomen toen mijn vader overleed. Hij stond meestal geparkeerd voor ons huis op de Linnaeuskade, want het was te duur om zomaar met de benzineslurpende wagen te rijden. De auto werd voornamelijk voor onze 'zaken' gebruikt. We hadden de bekleding van de achterbank eruit gehaald, en stouwden de ruimte vol met onze handelswaar. Eens, toen ik mijn moeder voor familiebezoek naar Baambrugge reed, merkte ik pas halverwege dat ze erg ongemakkelijk achterin zat, omdat ik vergeten was de achterbank in orde te maken. Een andere keer, in de winter van 1934, toen met de bank er wel goed in, heb ik mijn moeder helemaal naar Lauwersoog gereden voor een bezoek aan Schiermonnikoog, vanwege de begrafenis van haar zuster Hantje. "

[Toevoeging JW: Sijtse Schut was in 1931 getrouwd met Ymkje de Jong, dochter van een brandstoffenhandelaar te Koudum. Zij huurden in 1931 een bovenwoning op de Linnaeusparkweg No.1, vlakbij Sijtses tante, Gettje Wiersma-Schut. Het is mij niet bekend of Sijtse na de crisis in de jaren '30 nog veel heeft gevaren als stuurman bij de KNSM. Tijdens de oorlog en Duitse bezetting blijkt hij, in 1944, "schipper bij de politie te water" en woonachtig te Joure (bron: aangifte van overlijden van zijn neef Jan Kooij, Dec. 1944; zie verderop).

Ook was hij, tijdens zijn betrekking bij de politie te water, tijdelijk in Vlaardingen gestationeerd, zoals hij vermeldt op deze ansichtkaart uit de oorlog, gestuurd naar Gettje Wiersma-Schut en Lottie Wiersma, en doorgestuurd naar het adres van Joop de Jong-Wiersma en haar man Henk te Venlo waar Lottie toen, in de buurt, in een sanatorium verbleef.]

Pieters dochter Grietje Schut

Grietje Schut trouwde in 1923 met een onderwijzer van de MULO 'School van de Bijbel' te Koudum, Johannes Kooij, zoon van een schoenmaker en geboren te Visvliet (ten zuiden van Lauwersoog) volgens het huwelijksregister van 1923.

Op deze foto staan ze voor de boerderij van haar ouders op hun huwelijksdag.

Grietje Schut en onderwijzer Johannes Kooij op hun huwelijksdag, voor de boerderij van Grietjes ouders, 1923

Vier jaar na hun huwelijk, in 1927, stierf de echtgenoot van Grietje Schut. Hij was toen hoofd van een school; ze woonden in Haulerwijk, een dorp in de gemeente Oosterwolde. Ze hadden toen twee jonge zoons. (Bron: Burgerlijke Stand Ooststellingwerf, op de website allefriezen.nl).

Kort na de dood van haar man verhuisde Grietje Schut weer naar Koudum. Ze kocht daar een huis met erf en grond, waarbij haar broer, veehouder Jacob Schut, haar vertegenwoordiger was bij de notaris in Koudum.

Later is zij met haar zoons naar Sneek verhuisd.

Een van de twee zoons van Grietje Schut, Jan Kooij, werd in december 1944 gedood door een Duitse soldaat in Sneek, waar Grietje Schut toen met haar zoons woonde. Op de website van Historisch Koudum staat het volgende bericht over hem (hier ingekort), met portretfoto:

Jan Kooij, geb. Koudum, 16 okt. 1924, overleden Sneek 26 dec. 1944, was een zoon van Johannes Kooij (Visvliet 1893 - Haulerwijk 1927), leraar aan de ULO te Koudum, en Grietje Jeltje Schut (Koudum 1901 - Sneek 1957).

"Jan is doodgeschoten op de Oosterdijk in Sneek door een Duitse soldaat. Hij is begraven te Koudum bij de kerk. Op 4 mei 1946 is zijn dood herdacht en is namens het dorp door de Oranje-Vereniging een krans op zijn graf geplaatst." (...)

"Over de toedracht van de dood van Jan Kooij is onderstaande informatie afkomstig van Romke Akkerman, zoon van mevr. Akkerman die gewond raakte bij de schietpartij, zoals gepubliceerd op de website van Jack Kooistra:
www.wo2slachtoffers.nl/:

Op Tweede Kerstdag 1944 was hij op het ijs (vermoedelijk aan het schaatsen) en maakte hij opmerkingen in de richting van enkele jongedames, over hun samenzijn met Duitse militairen. In het begin van de avond liep Kooij op de Oosterdijk. De eerder genoemde jongedames wandelden daar ook en wezen de soldaat op Kooij. Die vernam dat en rende hard hollend weg. De Duitser schouderde zijn geweer en vuurde enkele malen op de vluchteling. Kooij werd geraakt en was op slag dood. Mevrouw Akkerman die daar ook liep met vriendinnen, werd eveneens geraakt. Daar heeft zij haar gehele leven fysiek ongemak aan overgehouden. Aan de broer van Jan Kooij [Pieter] heeft zij later verteld hoe deze werd neergeschoten. Volgens haar tilde de Duitse soldaat het hoofd van de roerloos op zijn buik liggende Jan omhoog en liet het meteen weer vallen toen hij zag dat Jan dood was. De broer kwam later achter de identiteit van de jongedames die bij het incident betrokken zijn geweest, maar zij weigerden verdere details te verstrekken."

"Golda Kuipers-Kooij, dochter van Jans broer Pieter, schreef in nov. 2020: (...) *Mijn vader heeft helaas nooit kunnen achterhalen wie de Duitse soldaat was die Jan Kooij op tweede kerstdag 1944 in een mensenmenigte op de Oosterdijk in Sneek neerschoot. Voor zover mijn vader bekend werd is de betreffende soldaat naar het Oostfront gestuurd maar hij heeft nooit een naam gekregen.*

Jan was ongehuwd en woonde in 1944 met zijn moeder en broer Pieter (1926-2002) in Sneek. Hij had de kweekschool gedaan en was dus onderwijzer maar door de oorlogsjaren was hij zonder werk.

(...) Over haar Oom Jan schreef Golda Kuipers-Kooij: *Het beeld dat ik van mijn oom heb uit de verhalen van mijn ouders is dat hij eigenzinnig was en misschien wel wat roekeloos. Hij zocht het avontuur waar ook wel eens ruzie uit voortkwam. Maar Jan Kooij was ook een aardige en vrolijke jonge man die zorgzaam was voor zijn moeder en zich verantwoordelijk voor haar voelde omdat zijn vader al jong was overleden. Zo heeft hij tijdens de oorlogsjaren meerdere keren zijn leven gewaagd om voor voldoende kolen en/of eten voor haar te zorgen.*"

(Bron: <https://historisch.koudum.nl/index.php/koudum-in-de-tweede-wereldoorlog/oorlogsslachtoffers/jan-kooij>)

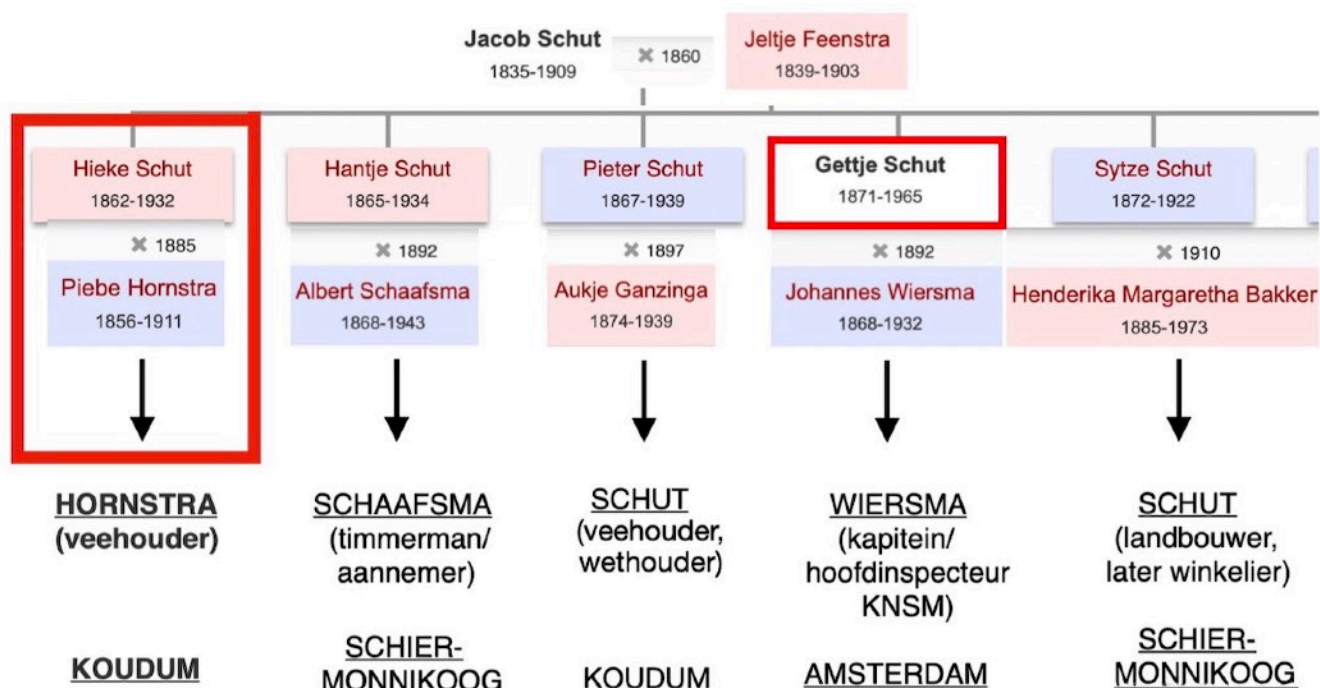
Sijtse Schut, oom van Jan Kooij en zoon van Gettjes broer Pieter, deed aangifte van Jans dood een dag na diens overlijden:

Heden, zeven en twintig December
negentienhonderd vies en veertig verscheen voor mij Ambtenaar van de Burgerlijke
Stand der gemeente Sneek, _____
Schut, Sijtse, oud zeven en dertig jaren,
schipper bij de politie te water, wonende te Joure
die, daarvan uit eigen wetenschap kennis dragende, verklaarde dat op _____
zes en twintig December van dit jaar, des na middags te
kwart na acht uur, te Sneek is overleden: _____
Kooij, Jan, oud twintig jaren, zonder berweys,
geboren te Koudum, gemeente Therwoude
Oldephaert en Noordwoude, wonende te Sneek, zoon
van: Kooij, Johannes, overleden en van: Schut,
Grietje Jeltje, zonder berweys, wonende te Sneek,

(Bron: allefriezen.nl)

Hieke Schut (oudste zus van Gettje) en haar man Piebe Hornstra

Mijn vader schreef in zijn *Herinneringen*: "Behalve mijn moeders broer Pieter Jacobs Schut, woonde in Koudum ook haar negen jaar oudere zuster, onze lieve, zachtaardige tante Hieke. Naast het boerenbedrijf van haar broer, bewoonde ze een kleine boerderij die geheel werd omsloten door grasland. Haar man, Piebe Hornstra, overleed in 1911 op 54-jarige leeftijd, en er brak toen voor de weduwe en haar kinderen een uiterst moeilijke tijd aan."

Trijntje
 1886-1978
 Jeltje
 1888- ±1966
 Hielkje
 1890-1983
 Jacoba
 1894-1970
 Albert Jacob
 1897-1983
 Jacob
 1900-1977

Hieke Schut en Piebe Hornstra hebben tijdelijk op Schiermonnikoog gewoond (1886-1892 en 1894-1904) en in Twijzel ten zuiden van Kollum (1892-1894).

In 1904 keerden ze terug naar Koudum, waar Piebe veehouder werd.

Ze vertrokken vanuit Koudum naar Schiermonnikoog in 1886, een jaar na hun huwelijk, en een jaar vóórdát de ouders van Hieke en Gettje Schut (Jacob Schut en Jeltje Feenstra) zich vanuit Koudum op Schiermonnikoog vestigden als pachters.

Al hun zes kinderen zijn op Schiermonnikoog geboren.

In de geboorteaktes van hun kinderen staat Piebe geregistreerd als "landbouwer" tijdens de eerste periode van het gezin op Schiermonnikoog (1886-1892); als "zonder beroep" in 1894 als het gezin net terug is uit Twijzel; en als "arbeider" in 1897 en 1900 bij de geboorte van de laatste twee kinderen op het eiland.

In het jaar een duizend acht honderd zes en tachtig, den vijftienden
dag der maand Juli, is voor ons ondergetekende Burger
meester Ambtenaar van den Burgerlijken Stand der Gemeente Schiermonnikoog,
provincie Friesland, gecompareerd: Piebe Hornstra
oud negenen jaren, van beroep Landbouwer
wonende te Schiermonnikoog
welke ons verklaarde, dat op den veertienden dezer maand
des midnachts ten kwaaft ure, te Schiermonnikoog
een kind van het vrouwe lijk geslacht is geboren uit
Hieke Schut, zonder beroep, wonende te
Schiermonnikoog, zijne echtgenooten
aan welk kind hij verklaarde de voornamen te geven van Trijntje.

In het jaar negentien honderd, den veertienden
der maand April, is voor ons, Ambtenaar van den
burgerlijken stand der gemeente Schiermonnikoog, Arrondissement Leeu-
warden, provincie Friesland, gecompareerd: Piebe Hornstra
oud elueenventig jaren, arbeider wonende alhier
welke ons verklaarde, dat op den derftenden dezer maand
des voormiddags ten veer ure, te Schiermonnikoog
een kind van het manne lijk geslacht is geboren uit:
zijne echtgenooten Hieke Schut, zonder beroep, mede wonende
alhier
en dat hij aan dat kind de voornamen geeft van Jacob.

Geboorteaktes van twee van de kinderen van Piebe Hornstra
op Schiermonnikoog.

(Bron: allefriezen.nl)

De twee jaren dat Hieke Schut en Piebe Hornstra in het dorp Twijzel woonden in Noord-Oost Friesland (1892-1894) was Piebe landbouwer. In 1894 verkochten ze, voor hun terugkeer naar Schiermonnikoog, de volledige boedel van hun boerderij in een publieke verkoop aan hun huis, inclusief landbouwgerei, drie koeien, een stier, en twee paarden (Bron: Notariële akte 5 Mei 1894 te Twijzel, op allefriezen.nl).

Na hun tweede verblijf op Schiermonnikoog, dat tien jaar duurde, keerden zij in 1904 naar Koudum terug samen met hun kinderen. Piebe begon in Koudum een kleine veehouderij en werd actief in het verenigingsleven als bestuurslid van de Koudumse "Gereformeerde Mannenvereniging."

De armoede van Hieke en haar gezin na het overlijden van haar man Piebe in 1911 bepaalde in belangrijke mate de levensloop van haar kinderen. Ik heb informatie over een paar van deze kinderen:

Hiekes zoon Albert Hornstra

De oudste zoon, Albert, was 14 jaar oud bij het overlijden van zijn vader. Hij moest zijn schoolopleiding afbreken om zijn vader te vervangen op het kleine boerenbedrijf. Een zoon van Albert (Piebe Hornstra) schreef mij hierover in 2003:

"Mijn vader Albert die toen naar de ULO-school in Workum zou gaan moest toen het werk doen op de boerderij. Hij heeft later in 1938 toen het spul verdeeld moest worden (bij akte die ik nog in mijn bezit heb) 1400 gulden geld + een stuk grond aan de nieuwe weg daarvoor gekregen waar wij allemaal zijn opgegroeid en waar ik nu nog woon."

Albert Hornstra en Pietje
Jongsma, verlovingsfoto uit 1917
(Bron: historisch.koudum.nl)

Albert Hornstra met zijn
dubbelloops jachtgeweer
rond 1920
(Bron: historisch.koudum.nl)

Albert werkte ook als landarbeider, onder andere op de boerderij van zijn rijkere oom Pieter Schut, waar zij dichtbij woonden. Alberts zoon Piebe schreef me:

"Wij [kinderen van Albert] mochten op de boerderij van oudoom Pieter peren en appels zoeken onder de bomen, als ze waren afgevallen, maar wij moesten dat dan altijd eerst netjes vragen."

Na de dood van zijn moeder Hieke in 1932 heeft Albert niet haar kleine boerderij kunnen overnemen; de boedel werd verdeeld. Hij moest met zijn werk als losse arbeider zijn groeiende gezin onderhouden. Zijn zoon Piebe schreef me hierover:

"Wij waren thuis met 12 kinderen en rijkdom was er niet. Jouw grootouders [Gettje Schut en Johannes Wiersma, JW] stuurden dan aan ons af en toe een zak kleding toe uit Amsterdam, goede gedragen kleding die bij ons thuis wel in trek was."

Zoon Piebe verhaalde ook over een bevrijdingsactie tijdens de Duitse bezetting, waar zijn vader Albert en oudere broer Johannes bij betrokken waren:

"Mijn oudste broer bevrijdde met hulp van mijn vader een RAF vliegenier 's nachts uit de cel in het gemeentehuis van Koudum [in 1942]. De volgende dag zou hij op transport naar Duitsland moeten. Veertien dagen later zat hij weer in Engeland in het vliegtuig. M'n vader en broer zijn toen in de Wieringermeer beland bij een landbouwboer tot einde van de oorlog. De speurhonden waren de volgende ochtend al gauw bij mijn moeder, maar ze vonden ze niet. Ze zijn met een voedseltransport naar Holland --zittend in grote vaten- overgebracht naar de Wieringermeer. Een spannende tijd, waarin wel eens risico's werden genomen. Ik stuur een kopie mee van een foto van het celraam waar mijn broer de vliegenier door bevrijdde."

Een andere bron (op historisch.koudum.nl) heeft het over een Nederlandse onderduiker die door Johannes Hornstra uit de cel zou zijn bevrijd.

Hiekes dochter Jeltje Hornstra (getrouwd met kapitein Van der Mije)

Jeltje Hornstra ging, na het overlijden van haar vader, inwonen bij haar tante Gettje Schut en oom Johannes Wiersma in Amsterdam, die toen nog aan de IJkade op het KNSM terrein woonden. Zij was toen 23 jaar. Mijn vader schreef in zijn *Herinneringen*:

"Hiekes dochter, onze nicht Jeltje, trok bij ons in op de IJkade in Amsterdam en werd voor mijn moeder een welkome hulp in de huishouding. Zij leerde bij ons een kapitein van de KNSM kennen die regelmatig bij ons aan huis kwam, Pieter van der Mije, een bijzonder goed mens, en is uiteindelijk met hem gehuwd."

Jeltje Van der Mije-Hornstra met haar zoon Jan, rond 1916
(Jeltje draagt waarschijnlijk een Fries kanten kapje met oorijzers)

Met Jeltjes intrek in het gezin Wiersma-Schut te Amsterdam werden de banden tussen Koudum en Amsterdam sterker, en logeerden kinderen van het gezin regelmatig in Koudum in de zomer. In de zomer van 1911, bijvoorbeeld, logeerde Gettjes dochter Truus (toen 11 jaar oud) bij Jeltjes moeder Hieke in Koudum. Jeltje schreef haar:

"(..) Schrijf je mij nog eens een brief hoe ondeugend of je bent? (...) Hoe gaat het met de kikkers. De zusjes vergeten mij zeker maar jij niet hè Truusje. (...) Je liefh. nicht Jeltje

Uit mijn vaders Herinneringen:

"Nicht Jeltje was een gezelligheidsdrinker, die flink wat geld uitgaf aan het fêteren van vrienden. Toen mijn vader merkte dat ze behalve van hemzelf, ook van anderen aanzienlijke bedragen leende (die ze deels gebruikte om haar moeder in Koudum te helpen, die in behoeftige omstandigheden leefde, maar gedeeltelijk ook voor de drank) voelde hij zich verplicht haar man in te lichten. Die heeft toen onmiddellijk maatregelen getroffen om Amsterdam te verlaten en met haar in zijn geboorteplaats Zandvoort te gaan wonen. Aan de Zandvoortselaan betrokken ze een riante woning.

Hoewel Jeltje een zware astma-patiënte was, maakte zij het redelijk goed. Spoedig echter bleek hun dochter Hieke aan t.b.c. te lijden. Zij overleed op 30-jarige leeftijd in maart 1946. In september van datzelfde jaar overleed haar man, Pieter van der Mije, vrij plotseling. Ook met hun zoon Jan, een aardige man, is het tragisch verlopen. Bij verzetswerk in de oorlog werd hij ernstig geblesseerd waarna hij, behandeld met morfine, aan deze pijnstiller verslaafd raakte. Hij was predikant, tot hij door zijn kerkeraad wegens drankproblemen van zijn post werd ontheven. In 1964 is hij dood aangetroffen, 50 jaar oud, aan zijn eind gekomen door alcohol en morfine. Ruim een jaar later overleed zijn moeder."

Jeltje Van der Mije-Hornstra en haar zoon
Jan bij een familiebijeenkomst in
Baambrugge, 1944

Hiekes zoon Jacob Hornstra

Uit mijn vaders Herinneringen:

"Mijn vader heeft zich over de jongste zoon van Hieke, Jacob, ontfermd door hem bij de KNSM de gelegenheid te geven de vereiste vaartijd te maken om tot de zeevaartschool toegelaten te worden. En hij bofte, omdat zijn oudere zuster Jeltje inmiddels was gehuwd met kapitein Van der Mije, bij wie hij gedurende zijn studie vrije kost en inwoning verkreeg.

In de crisisjaren bracht het toeval ons samen op een schip. Mijn vader was al enige jaren met pensioen en de nieuwe nautisch inspecteur was kennelijk niet op de hoogte van de familierelatie; het was regel dat familieleden niet op hetzelfde schip konden dienen. Op een morgen bij aankomst in IJmuiden met, naar ik meen, het s.s. Mars, ontving ik via de kapitein orders om mij gereed te houden om dezelfde dag nog met een van de opgelegde grotere schepen te vertrekken. Ik heb toen Jacob Hornstra leren kennen als een uitstekend zeeman, prettig in de omgang, blijkbaar met iedereen bevriend, doch, helaas, hij had een onverzadigbaar genoeg in sterke drank. *[Toevoeging JW: Hij trouwde in 1931, toen hij "stuurman grote stoomvaart" was, met Geeske Schaper, dochter van een visser te Warns, een dorp tussen Koudum en Stavoren. Bron: Huwelijksakte op de website cbg.nl]*

Naar ik later vernam, moet hij toen de oorlog was uitgebroken geweigerd hebben nog langer op een Nederlands schip aan te monstere, en vertrok hij met zijn gezin naar de Verenigde Staten, waar familie van zijn vrouw woonde, en waar ze nog heen konden omdat Duitsland aanvankelijk niet in oorlog was met dit land."

Toevoeging JW: Informatie uit het Koopvaardij Archief laat een ander verhaal zien: Jacob Hornstra bleef als stuurman doorvaren tijdens de oorlog, en volgde in 1943 een korte opleiding tot kanonnier in Liverpool om de kanonnen en mitrailleurs die ter bescherming op de koopvaardij schepen waren geplaatst, te kunnen bedienen (de zgn. Oerlikon cursus). Zie de registratiekaart van Jacob Hornstra uit het Koopvaardij Archief van het Nederlands Instituut voor Maritieme Historie (NIMH) op de volgende pagina.

Hij bleef varen voor de KNSM (met tussenpozen, o.a. vanwege ziekte in Curaçao en New York). Hij viel dus onder de Vaarplicht, een soort dienstplicht voor bemanningsleden van Nederlandse koopvaardij schepen tijdens de oorlog. New York was aanvankelijk wel een thuisbasis, maar later werd dit Engeland. Vlak na de oorlog voer hij nog naar Sidney, maar keerde begin 1946 als passagier naar Nederland terug. Hij is blijkbaar daarna met zijn gezin naar de Verenigde Staten geëmigreerd.

Registratiekaart van Jacob Hornstra uit het Koopvaardij Archief, Nationaal Instituut voor Militaire Historie. (Bron: oorlogsbronnen.nl)

oorlogsbronnen.nl

NAME HORNSTRA, JACOB. SCHIERMONNIKOOG BORN 13.4.1900.		ADD. IN U. S. A. (Clifton N. Jersey) 111, PAULISON AVENUE,		RELIGION Protestant	No. 174083
		CIVIC STATUS GEHUWA	MODEL A IN BOOK: No. 8		ORIG. COMPANY No. 42
DO NOT WRITE ON THIS CARD—PLEASE ATTACH A SEPARATE SLIP WITH YOUR SUGGESTED CORRECTIONS					
NEXT OF KIN G. HORNSTRA-SCHAPER WARMS. FRIESLAND (VROUW)		TICKET IRANG	NATIONALITY DUTCH	ALLOTMENT: 65	PER feetnight
		LONG VOY. ALLOWANCE 15% 30.3.41	BENEFICIARY WIFE: MEYR. HORNSTRA-SCHAPER WARMS-FRIESLAND		

SHIP	COMP.	FROM	TO	ENGAGED AS	WAGES	PERC.	CONDUCT	REMARKS AND SHORE ADDRESS
								GUNNERS BREVET BOEKJE UITGEREIKT TE NEWCASTLE 9/18.1.44.
FAUNA	K.N.S.M.	10.5.40.	5.40.	2^e STAMM.	f. 187	50.		OERLIKON CURSUS GEVOLGD 18.19 Juni '43.
FAUNA	K.N.S.M.		23.5.41	—	187	50		In Hospitaal CURAÇAO.
HERCULES	K.N.S.M.	24.5.41	10.12.41	—	198		D.	N.Y. (K.N.S.M.-N.Y. 10.12.41)
		11.12.41	22.12.41			80%		(ZIEK) N.Y. A. HORE.
ULYSSES	—	23.12.41	27.4.42.	—	207		D.	N.Y. 30.4.42 — K.N.S.M.
PARKHAVEN	H. HORE	15.7.42		3^e Stuurman				Signature on N.Y. Schiedamschedijk 3.9.42
—	—	25.6.43		2^e —			D	(C.L. 25.6.43)
—	—			3^e —				(C.L. 3.9.43)
—	—			2^e —				(C.L. 8.10.43)
—	—		27.6.44.	3^e —				(C.L. 26.1.44.)
		28.6.44.	24.7.44.					ASH. LEAVE.
		25.7.44	25.7.44					AMB. HOTEL.
REMBRANDT	N.S.T.C.	25.7.44		REL. OFF.	211	15%		Byw. A. London.
ST. VLAARDINGEN	Hale.	26.7.44		REL. OFF.	211	15%		Byw. A. L'pool.
ITTERSUM	Oostz.	21.8.44	13.9.44	REL. OFF.	211	15%		Byw. A. L'pool.
TIBA	V.V.	14.9.44	22.9.44.	2^e REL. OFF.	211	15%		Byw. A. L'pool.
		22.9.44	1.10.44.					L'pool.
V.D. CAPELLE.	N.S.T.C.	2.10.44		REL. OFF.	211	15%		Byw. A. L'pool.
		27.10.44	1.11.44.					TA Phlow. Hill (med. lict 27.10.44.)
JAARSTROOM	H.S.M.	2.11.44	13.12.45.	2^e off.	211	15%		A. LONDON
		14.12.45	9.1.46.					for 2.11.44.
KOTA GEDE	R.L.	10.1.46		passagier				ASH. SIDNEY (K.P.M. SIDNEY 10.46)
								To HOLLAND.

PENSION EMPLOYEE	PENSION-EMPLOYER
Nil.	15%.

Toelichting: "Aan het begin van de oorlog waren het vooral Britse gunners en Nederlandse militairen van de Koninklijke Marine of Koninklijke Landmacht, die als kanonnières aan boord van een koopvaardijship dienst namen. Vanaf 1942 werden steeds meer Nederlandse zeelieden opgeleid tot kanonnière. Dit gebeurde in Liverpool, waar een DEMS-school was opgericht voor de opleiding van Nederlandse koopvaardijkanonnières. Tot juli 1944 behaalden hier ongeveer 500 Nederlanders hun brevet voor kanonnière. Deze artilleristen waren daarna verantwoordelijk voor het onderhoud en de bediening van het geschut aan boord van een schip. (...) Als iemand de opleiding tot kanonnière heeft gevolgd staat dit veelal vermeld met 'oerlikon cursus'. "

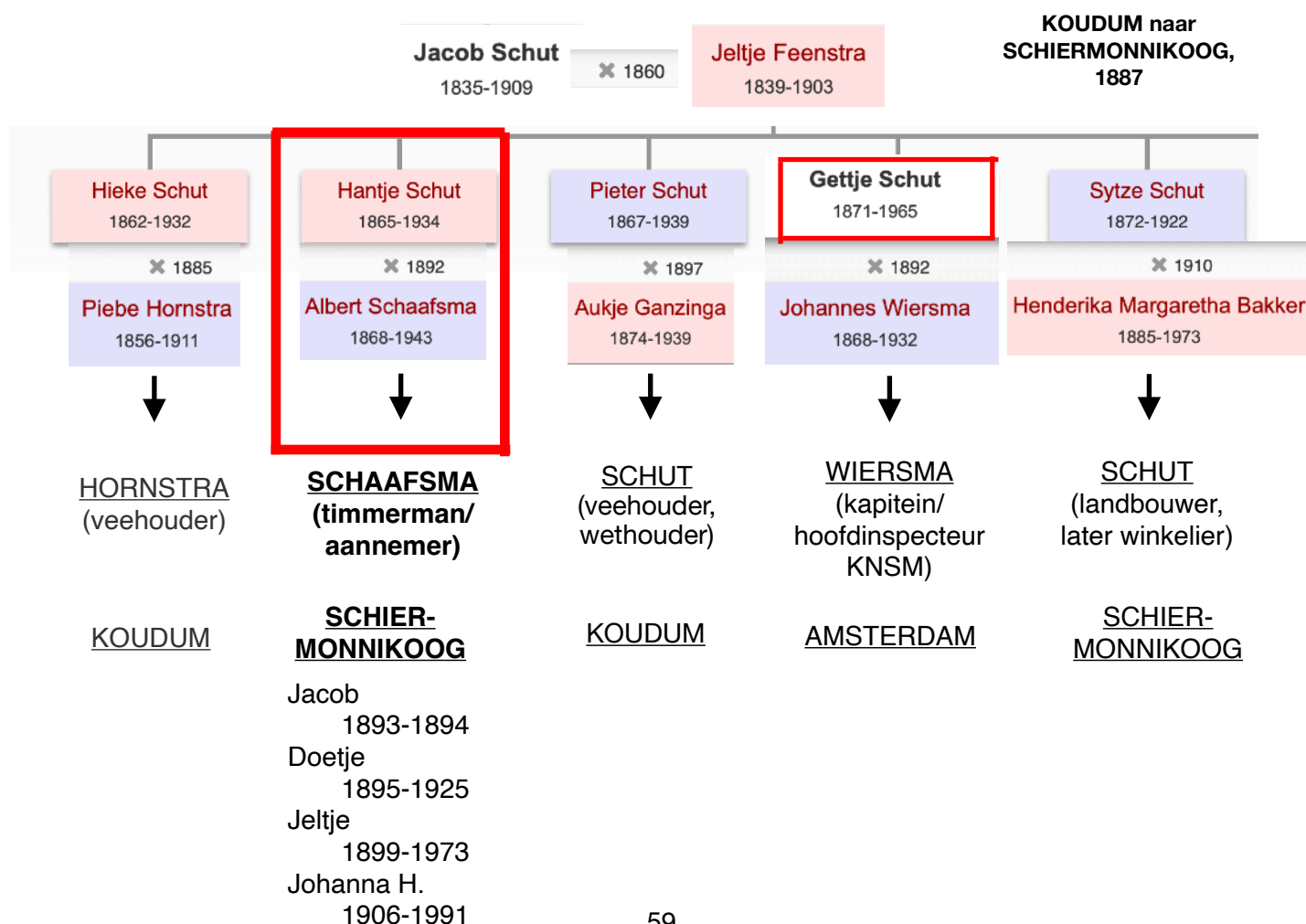
(Bron: <https://www.gensnostra.nl/wp-content/uploads/2022/05/GN-2020-03.pdf>)

3. FAMILIE SCHUT OP SCHIERMONNIKOOG

Hantje Schut (oudere zus van Gettje) en Albert Schaafsma

Hantje Schut, een oudere zus van Gettje, trouwde in 1892 met timmerman (en latere aannemer) Albert Schaafsma. Hij was een zoon van kastelein en logementhouder Watze Oenes Schaafsma, die een hotel exploiteerde dat later *Hotel Schaafsma* zou heten. Het stond op de plek van het huidige *Hotel Graaf Bernstorff*, tegenover het huidige *Hotel van der Werff*. Alberts vader was, naast logementhouder, ook boer, timmerman-architect, ouderling bij de Hervormde kerk, gemeenteontvanger, en tijdelijk gemeentesecretaris. Hij kwam uit Hallum (ten noorden van Leeuwarden) en migreerde als timmerman naar het eiland, maar Albert zelf is op het eiland geboren. Hantje en Albert woonden na hun huwelijk aan de Langestreek.

Door haar huwelijk met Albert Schaafsma, trouwde Hantje in bij een familie die midden in het sociale leven van het dorp stond. Hotel Schaafsma had 10 logeerkamers, een grote gelagkamer en een eetzaal, en als de zomerbadgasten vertrokken waren, dan werd het hotel door Schiermonnikogers als vergader- en feestruimte gebruikt.

Hotel Schaafsma te Schiermonnikoog, waar nu Hotel Graaf Bernstorff staat (tegenover het huidige Hotel van der Werff). Ansichtkaart 1917.

(Bron: <https://www.begraafplaatsschiermonnikoog.nl/collection/tjeerd-schaafsma/>)

Hotel Schaafsma had dezelfde functie in het dorp als Hotel de Boer aan de overkant (dat in 1913 door Sake van der Werff werd gekocht). *"In de herfst en winter fungeerden de logementen De Boer en Schaafsma (..) vooral als ontmoetingslokaal voor eilanders. Allerlei verenigingen kwamen er samen en natuurlijk waren er bruiloften en partijen,"* vertelt de website van Hotel van der Werff (<https://hotelvanderwerff.nl/historie/>). Kranten uit die tijd vermeldden bijvoorbeeld een "cabaretavond door onze kustwacht" in Hotel Schaafsma en een jaarvergadering van de Vereeniging ter bevordering van het Vreemdelingenverkeer (V.V.V.) (*Nieuwsblad van het Noorden*, 26-1-1916 en 9-9-1916). Alberts broer Tjeerd nam de exploitatie over van zijn vader, en verkocht het hotel uiteindelijk in 1918.

Noordzeebad Schiermonnikoog,

 Daar het badseizoen weer nadert, beveel ik even als vorige jaren bij het publiek mijn Hotel ten zeerste aan. Ruime frissche Slaapkamers, degelijke consumtie, billijk tarief en nette bediening wordt ingestaan. Daar de reisgelegenheid veel is verbeterd, hopen wij dezen zomer op een talrijk bezoek. Tweemaal daags gelegenheid per Rijks-Motorboot van Oostmahorn naar Schiermonnikoog en omgekeerd. Tegen vergoeding van porto is ondergeteekende gaarne bereid alle mogelijke inlichtingen te verstrekken.

Onder minzame aanbeveling:

Tj. SCHAAFSMA, Hotelhouder

Naar Schiermonnikoog!

Hotel SCHAAFSMA, Schiermonnikoog.

Frissche Slaapkamers.

Van ouds bekende degelijke Keuken.

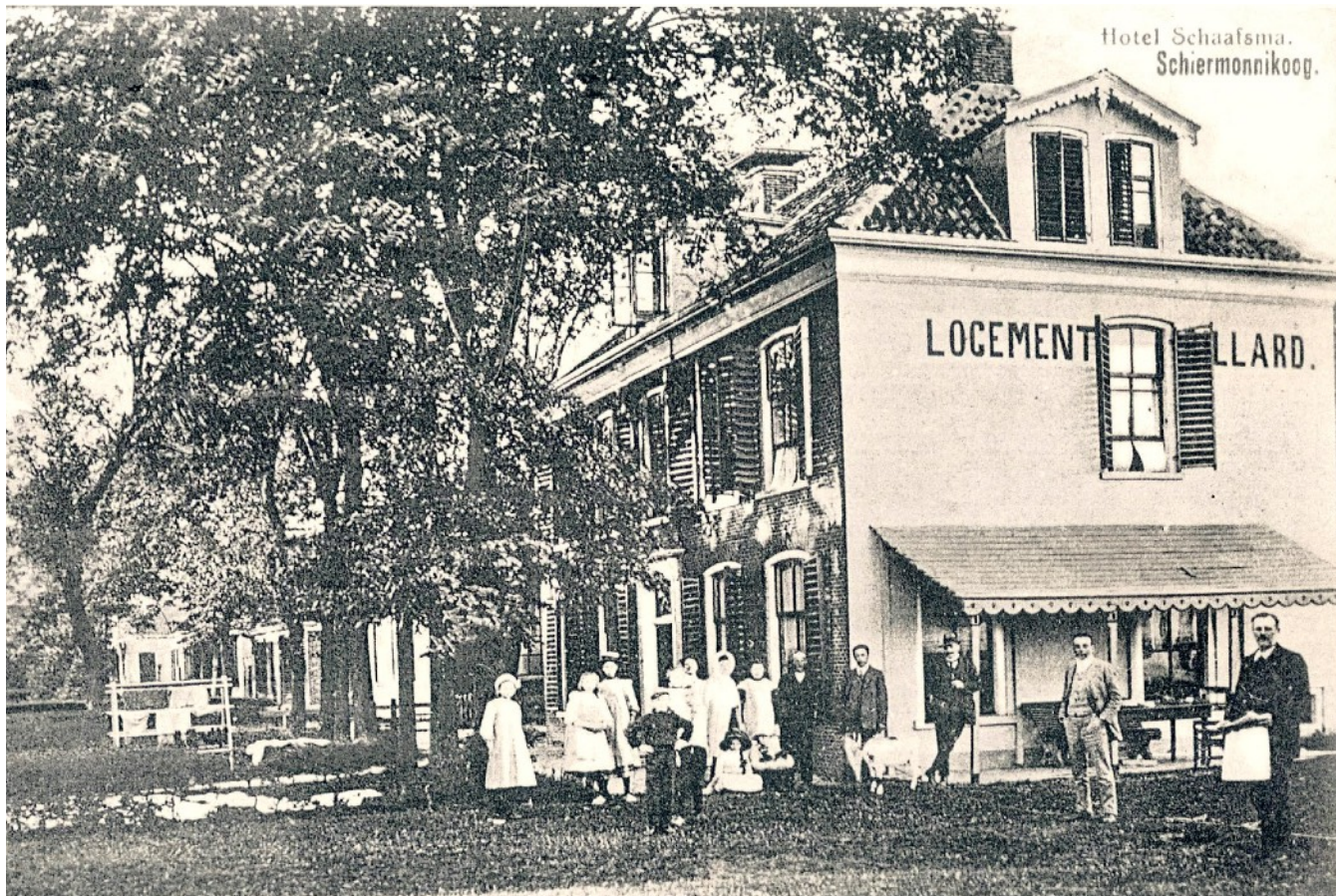
Beleeft aanbevelend:

J. SCHAAFSMA.

Advertentie in *Nieuwsblad van het Noorden*,
4-6-1917

Links: Advertentie van Tjeerd Schaafsma
van vóór 1918.

(Bron: <https://www.begraafplaatsschiermonnikoog.nl/collection/tjeerd-schaafsma/>)

Hotel Schaafsma

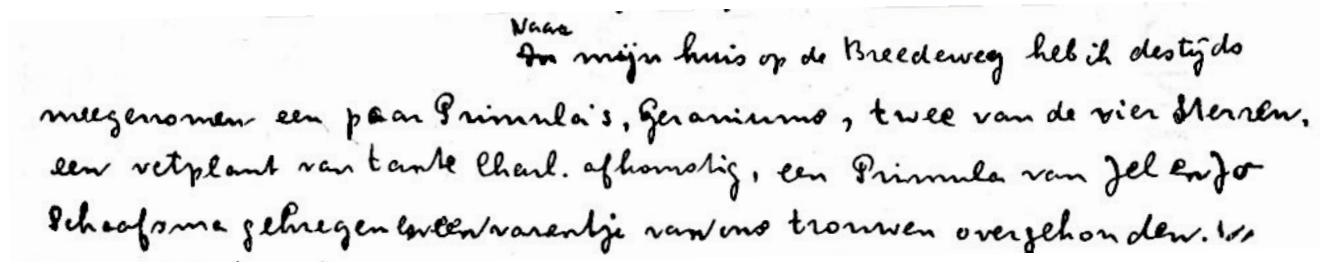
(Bron: foto WW11-033 uit de collectie van Wim Wagenaar op de website van het foto-archief van de Cultuur Historische Vereniging 't Heer en Feer, Schiermonnikoog)

Tijdens de verkering van Hantje en Albert, en zelfs tot een jaar na hun huwelijk, vervulde Albert een dienstplicht van vijf jaar bij de zeemilitie (van 1888 tot 1893). Dit betekende een werkelijke dienstdtijd van zo'n anderhalf jaar, waarna nog enkele malen een periode voor herhalingsoefeningen. Wilde een dienstplichtige in deze periode trouwen, dan moest hij daarvoor toestemming vragen aan de overheid. Op 8 juni 1892 kreeg Albert van de Minister van Marine toestemming voor het aangaan van een huwelijk, en twee weken later trouwde het paar op Schiermonnikoog. (Bron: *genealogieonline.nl*)

Na hun eerste kind, dat jong is gestorven, kregen Hantje en Albert nog drie dochters. De oudste dochter Doetje heeft in 1920 een half jaar als leerling-verpleegster in Amsterdam gewerkt, in de Psychiatrisch-Neurologische Kliniek op het Valeriusplein (jan.-aug. 1920). (Bron: *Stadsarchief Amsterdam online, Bijzondere Registers 1897-1934, "Verpleegsters Psychiatrisch Neurologische Kliniek, Valeriusplein"*). Ze stond de eerste drie weken ingeschreven in de Watergraafsmear, waar ze waarschijnlijk in huis woonde bij haar tante Gettje Wiersma-Schut; daarna verhuisde ze naar de Valeriuskliniek. Doetje is, na deze periode in Amsterdam, teruggekeerd naar haar ouders op Schiermonnikoog, waar zij een paar jaar later, op 29-jarige leeftijd, is overleden (Bron: *genealogieonline.nl*).

Juist in de tijd dat Doetje in de Valeriuskliniek in Amsterdam werkte, werd haar jongere zus Jeltje vanuit Schiermonnikoog opgenomen in de psychiatrische inrichting "Dennenoord" in Zuidlaren, ten zuiden van Groningen. (Bron: <<https://www.drentsarchief.nl/onderzoeken/genealogie/bladeren-door-bronnen/>> hierin: Dennenoord). Jeltje was toen 21 jaar. Hoewel ze na een jaar weer kon terugkeren naar Schiermonnikoog, is ze er later opnieuw opgenomen en heeft er waarschijnlijk tot haar overlijden gewoond. De jongste dochter van Hantje en Albert, Johanna Hiltje, is op hoge leeftijd op Schiermonnikoog gestorven (meer gegevens zijn mij niet bekend). Blijkbaar zijn geen van de kinderen van Hantje Schut getrouwd geweest, en heeft deze tak geen nageslacht.

Vanuit Schiermonnikoog hield Johanna Hiltje contact met haar tante Gettje en met haar tantes familie. Toevallig vond ik, in een brief van Jacob Wiersma uit april 1944 aan zijn zus Lottie (die toen in een sanatorium verbleef vanwege tuberculose), een verwijzing van Jacob naar zijn nichten Jeltje en Johanna:

Vaas
Van mijn huis op de Breedeweg heb ik destijds
meegenomen een paar Primula's, Geraniums, twee van de vier sterren,
een vetplant van tante Charl. afkomstig, een Primula van Jel en Jo
Schaafsma gekregen en een varentje van ons trouwen overgehouden.

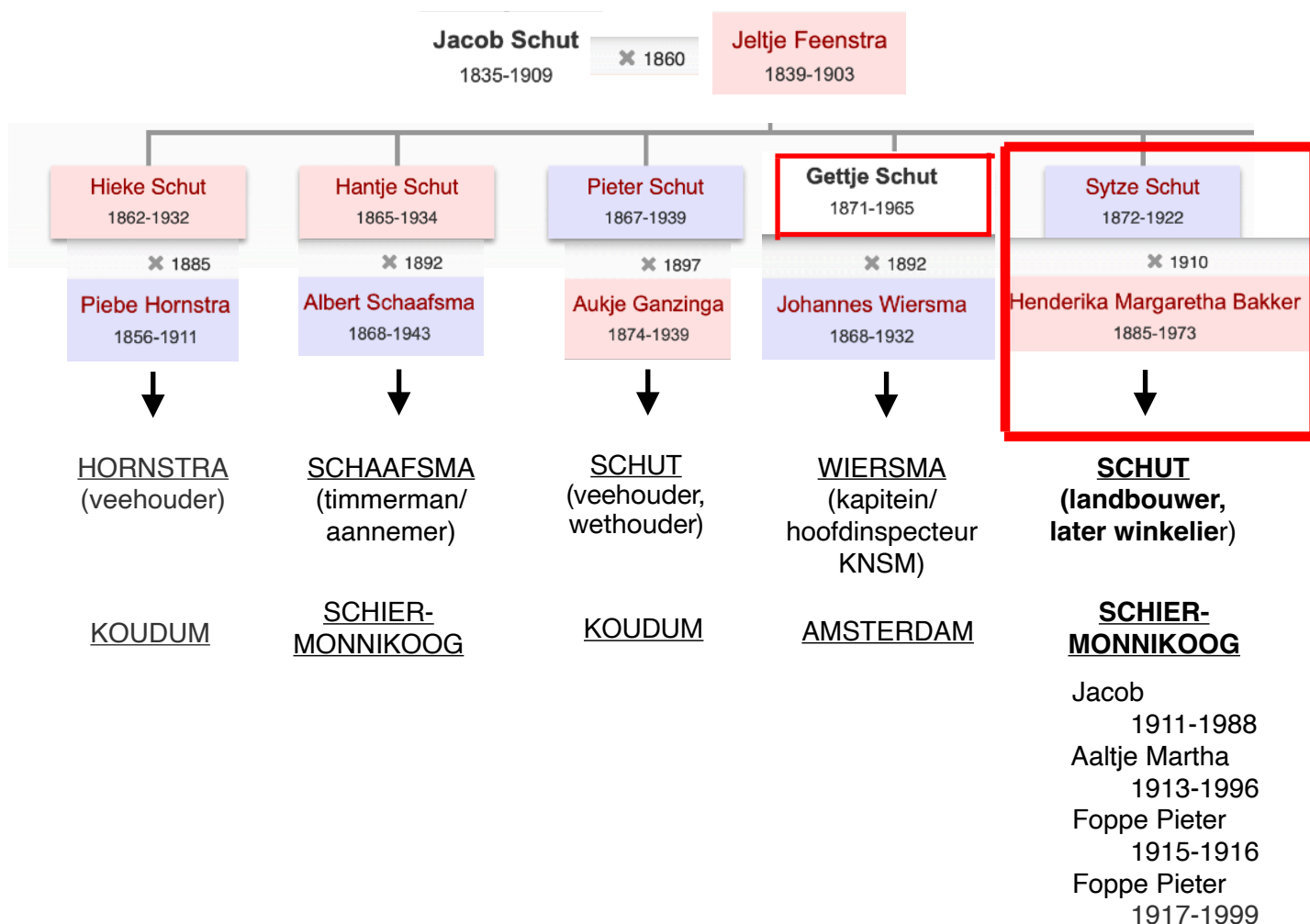
Jacob vermeldt "een Primula van Jel en Jo Schaafsma gekregen," in zijn opsomming van de planten die hij vanuit zijn ouderlijk huis aan de Linnaeuskade had meegenomen naar de woning aan de Breedeweg, die hij en Annie na hun huwelijk hadden betrokken.

Sytze Schut (jongere broer van Gettje) en zijn vrouw Henderika

Sytze (Sijtze) Schut, de jongste broer van Gettje, was 15 jaar oud toen de familie van Koudum naar Schiermonnikoog verhuisde. Hij werkte mee met zijn ouders op pachtboerderij *De Oorsprong*, bleef daar ook als volwassene inwonen, en nam uiteindelijk de pacht van *De Oorsprong* over na het overlijden van zijn vader in 1909. Sytze was toen 37 jaar en nog vrijgezel. Kort daarna trouwde hij (nu als zelfstandig pachter van het bedrijf) met de 25-jarige dochter van een Schiermonnikoger bakker, Henderika Bakker. Het is goed mogelijk dat hij Henderika leerde kennen via haar broer Antoon Jan, die jarenlang boerenarbeider was op *De Oorsprong*.

Zijn jonge inwonende "boerenknecht" *Lytje* Willem vertelde over de tijd vlak na het overlijden van Sytze's vader: "*Sytze werd nu onze nieuwe boer. Hij was nog vrijgezel en ging 's avonds nog wel eens weg. Het huis liet hij dan ter bewaking aan het personeel over. Dit trio,*" d.w.z. de huishoudster, dienstbode, en knecht, "*waren alle drie nog jong en nog niet helemaal droog achter de oren, en geloof dus maar dat het er vaak lustig aan toe ging.*"

(Bron: "Ik Weet Nog Dat..", Herinneringen van *Lytje* Willem Dijkstra, *De Dorpsbode*, jrg. 33, nr.90)

Sytze was pachter van *De Oorsprong* van 1909 tot 1915. Hij verloor de pacht over de boerderij "na een ruzie met de graaf die ze wilde voorschrijven wat te verbouwen," volgens mijn vader (Johannes L. Wiersma).

Maar in het boek *Boeren op Schiermonnikoog* wordt een andere mogelijke verklaring gegeven voor het feit dat Graaf von Bernstorff, die het eiland in 1892 van dhr. Banck had gekocht, de pachtovereenkomst van Sytze Schut niet wilde verlengen. Het had te maken met een belangenconflict tussen de "dorpsboeren" die hun melk als consumptiemelk in het dorp verkochten en de "polderboeren" (waaronder Sytze Schut) die hun melk tot boter verwerkten, in de jaren vóór de vestiging van een zuivelfabriek op het eiland. De auteurs geven twee verschillende versies weer van de rol die Sytze Schut daarin zou hebben gespeeld. Eerst komt de herinnering van dorpsboer Jaap Jilkes Visser aan bod:

Een paar jaar voor het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog ging één van de polderboeren (Visser bedoelt Sytze Schut/ajm) – waarschijnlijk om zijn jonge vrouw het leven wat gemakkelijker te maken – zijn melk brengen naar een weduwe in het dorp. Zij op haar beurt verkocht deze melk aan klanten in het dorp voor 6 cent per liter, dit is 1 cent beneden de prijs die de dorpsboeren voor hun melk ontvingen. Zoals te begrijpen had ze spoedig heel wat klanten. Zij die daar melk haalden noemden zich van de bond. Wij zouden dit een bond kunnen noemen, die er op uit was tweedracht onder de boeren te zaaien. Door deze gang van zaken werden de dorpsboeren flink gedupeerd, vooral degenen die het geheel van de melkverkoop moesten hebben. Deze dienden hierover een klacht in bij de landeigenaar graaf von Bernstorff. Von Bernstorff zegde deze boer de pacht op met ingang van de nieuwe pachtperiode die van 1915- 1927 zou duren”.

De auteurs van *Boeren op Schiermonnikoog* vertellen daarna het volgende:

Het "Nieuwsblad Dockum" komt, merkwaardig genoeg, met een toch wat andere, en gedetailleerder, versie van dit voorval tussen dorpsboeren en polderboeren. Polderboer Schut, komt met zijn actie in een toch wel heel wat minder ongunstig daglicht te staan. In de editie van 13 april 1912 staat hierover:"

Voor enkele dagen werd in het logement van H. de Boer een protestvergadering gehouden die buitengewoon druk werd bezocht tegen de in de kom van het dorp wonende melkverkoopers die door omroepen de ingezetenen hadden laten bekend maken dat zij hunne melk met 1 cent per liter hadden verhoogd en alzoo op 8 cent hadden gesteld. Ruim twee jaar geleden werd in de maand november de melk van 6 op 7 cent gebracht, onder voorwaarde deze gedurende de zomermaanden weder

op 6 cent te brengen. Een zomerhalfjaar is dit goed gegaan, doch daarna bleef de prijs van 7 cent gehandhaafd. Thans was het de gehele burgerij onder presidium van dokter Beekhuis bijeen die hier protest tegen aanvoerde en men besloot gedurende 3 weken geen of althans zoo weinig mogelijk melk te gebruiken. Intusschen werden maatregelen aangewend om in de ontbrekende melkbehoefte te voorzien, wat gelukte bij de veehouder S.Schut. 't Gaf een heel aardig aanzien toen nu zaterdagmorgen 8 uur verschillende jonge zeelieden in het wit gekleed de melk op handige wijze den burgers aan huis werd bezorgd. Diezelfde avond werd weder een vergadering belegd die ook weer flink werd bezocht, waarin contract werd getroffen met de heer Schut, de melk à 7 cent in het dorp te leveren. Hierna werd staande de vergadering een stakingscomite benoemd om de eventueele verschillen op te lossen, waarna de heer F. (bedoeld wordt Wopke Fenenga) het nieuwe melk lied²⁸ op gepaste wijze ten beste gaf en de voorzitter deze twee algemene vergaderingen met een hartelijke dank voor hunne komst sloot.

Maandagmorgen 8 uur is Schut met de levering aangevangen voorlopig 120 liter, doch heel binnenkort 240 liter per dag, terwijl als wederverkoopster is aangesteld mej. Wed. Ambr. A. Visser".

Uitgaande van hetzelfde voorval belicht de krant de rol van polderboer Schut op een heel andere wijze, dan Visser dat doet bij zijn afscheid als secretaris van de Coöperatie in 1970. Hoe is dit verschil in waarneming te verklaren? Belangrijk verschil is in elk geval dat de krant een – zo uit het leven gegrepen – verslag van dit voorval doet en Visser hierover 58 jaar later schrijft en dat dan geheel uit zijn eigen herinneringen doet. Daardoor kan gemakkelijk ruis in zijn verhaal zijn geslopen. Een belangrijker verklaring voor dit verschil zou wel eens kunnen zijn dat Visser als dorpsboer, zelf partij in deze kwestie is en Schut daarom ook ongunstig afschildert. Daarin past ook het door Visser op de man spelen. Hij merkt namelijk op dat Schut deze actie waarschijnlijk onderneemt om "het leven van zijn jonge vrouw gemakkelijker te maken". Dus een persoonlijk motief dat niets met de kwestie te maken heeft. Wanneer het juist is wat Visser schrijft, namelijk dat Schut door toedoen van de dorpsboeren om alleen deze – voor de burgerij voordelige – kwestie door de graaf van zijn boerderij is gezet, zou dit betekenen dat de dorpsboeren voor de landeigenaar een machtsfactor vormden waarmee hij terdege rekening houdt.

Bron: Jan Holwerda, Arend J. Maris en Frans Ruddijs,
Boeren op Schiermonnikoog Door de Eeuwen Heen, Schiermonnikoog, Cultuur Historische Vereniging 't Heer en Feer, 2005, p. 67-68.

Een korte terzijde: Sytze Schut lijkt een vrij opvliegend karakter te hebben gehad. Hij is tweemaal op het eiland veroordeeld wegens "mishandeling". Wie weet heeft deze karaktertrek ook invloed gehad op het verliezen van de pacht.

1900: Sijtze Schut, "landbouwer," aangeklaagd wegens mishandeling:

570	Sijtze Schut, 24 jaar, landbouwer, te Schiermonnikoog.	415
mishandeling	"	uitspraak tot 31 Januari 1900 f5., boete sub. 5 dagen hecht.

(Bron: allefriezen.nl)

1921: Sijtze Schut, "winkelier," aangeklaagd wegens mishandeling
(hij woonde toen al enkele jaren in het dorp en dreef een eigen winkel):

343	Sijtze Schut, 48 jaar, winkelier te Schiermonnikoog	803
Mishandeling	"	uitspraak: 5 October 1921 na fl 15.- 13 d. h.

(Bron: allefriezen.nl)

Over het incident in 1921 stond het volgende bericht in de *Leeuwarder Courant* van 29 sept. 1921:

Eenige jongens waren den 24en Augustus aan het strand op **Schiermonnikoog** aan het baden. Tegelijkertijd trachtte S. S., 48-jarig winkelier aldaar, eenige jonge katjes te verdrinken. Toen de diertjes in het water lagen te spartelen, greep dit de jongens aan. Zij beproefden de beestjes te redden, zeer ten displeziere van S., die een der jonge dieren vrienden op een gevoelige manier op het bloote lichaam sloeg.

Hij is absent, maar heeft buiten rechten bekend.

Eisch 14 dagen gevangenisstraf.

Na het verlies van de pachtboerderij begon Sytze Schut met zijn vrouw een winkel in het centrum van het dorp, vlakbij het huidige Hotel Pension Van der Werff en het logement van de schoonfamilie van zijn zus Hantje (Hotel Schaafsma). Vier generaties lang zou de winkel door de familie Schut worden geëxploiteerd. Na Sytzes overlijden zette zijn weduwe de winkel voort. Zoon Foppe Pieter (die een actieve rol vervulde in het sociale leven van het dorp, o.a. als bekwaam dirigent van het lokale zangkoor) nam de winkel over. Hij werd opgevolgd door zijn zoons Sytze en Edwin in die volgorde. De winkel groeide uit tot een succesvolle supermarkt van de Spar, de enige grote levensmiddelenwinkel op het eiland. In 2014 is de winkel overgedragen aan een andere exploitant, een echtpaar van elders. Maar "kopen bij Schut" is nog lang een gangbare uitdrukking op het eiland gebleven.

Winkel van Schut, datum onbekend
(Bron: Fotoarchief tHeer en Feer, <https://theerenfeer.nl/fotoarchief/>)

Supermarkt Schut
2008
(Bron: commons.
wikimedia.org.)

Op het kerkhof van Schiermonnikoog herinneren deze grafstenen
 aan de zoons van Sytze Schut
 en aan de vader van Sytze en Gettje (Jacob Pieters Schut)

Sytzes dochter Aaltje Schut

Van Sytzes kinderen had mijn grootmoeder vooral contact met dochter Aaltje. Vandaar dit aparte stukje over haar, dat voornamelijk bestaat uit enkele foto's en andere afbeeldingen.

Bij de aangifte van de geboorte van Aaltje Schut in januari 1913 was "veldwachter" Sake van der Werff, de latere eigenaar van Hotel Pension van der Werff, een van de getuigen en ondertekenaars:

i

Heden, den neven en twintigsten Januari —
negentien honderd en dertien, is voor mij ondergeteekende, ambtenaar van den
burgerlijken stand der gemeente Schiermonnikoog verschenen:

Sijtze Schut — oud veertig
jaren, landbouwer
wonende te Schiermonnikoog die verklaarde, dat Barendina
Wagredha Bakker, zonder beroep, wonende
te Schiermonnikoog, zijne echtgenote —

op den vier en twintigsten elczer maand
des ma middags te vijf uur, te Schiermonnikoog
is bevallen van een kind van het vrouwlijk geslacht, waaraan de voorna men
worden gegeven van: Aaltje Werdha —

Deze verklaring is geschied in tegenwoordigheid van Barten
Smids — oud zes en dertig jaren,
schipper — wonende te Schiermonnikoog —
en van Sake van der Werff oud twee en veertig jaren,
veldwachter wonende te Schiermonnikoog —

Waarvan deze akte is opgemaakt en na voorlezing door mij, den compa-
rant en de getuigen geteekend.

S. Schut
Smids S. van der Werff Wagredha Bakker

Geboorteakte Aaltje Schut, 1913

(Bron: allefriezen.nl)

Aaltje Schut met vriendinnen in 1929, Schiermonnikoog. Ze was toen 16 jaar:

Het onderschrift bij de foto vermeldt onder andere:

"Een feestende groep jongedames op de boerenwagen, gefotografeerd op de hoek van de Badweg in de zomer van 1929; een foto van Eddie Bakker. (...)

De foto is gemaakt ter gelegenheid van een verjaardag van een van de dames.

De twee dames achter op de wagen zijn: links, Aaltje Schut en rechts, Jeltje Hoekstra."

(Bron: 't Heer en Feer. Tijdschrift van de Cultuur Historische Vereniging "t Heer en Feer" Schiermonnikoog, jrg. 6, nr. 2, 2004)

Aaltje logeerde regelmatig bij haar tante Gettje in Amsterdam.

V.l.n.r.: Lottie Wiersma, Aaltje Schut (op bezoek uit Schiermonnikoog), Gettje Wiersma-Schut en Joop Wiersma op de Dam, Amsterdam, Sept. 1931.

Vanwege haar loopbaan in de verpleging verhuisde Aaltje vele keren, zoals op deze woonkaart van Aaltje Schut is te zien. Ze woonde twee keer in Amsterdam: van aug. 1942 tot juni 1949 woonde en werkte ze in het protestants-christelijke Juliana Ziekenhuis aan de Ter Haarstraat in Amsterdam Oud-West, en van sept. 1959 tot okt. 1960 woonde ze bij haar Tante Gettje ("Weduwe Wiersma") op de Linnaeuskade 5.

H wg 11Dec39AA		1) Vergel. met gebakte (dagt. en paraaf) No. 1 11Dec39AA			
3) Gesl. Schut--		4) op 24 Januari 1913 gem. Schiermonnikoog F		roep (h-o) -zonden	
Voorn. Aaltje Martha--		Geboren op 24 Januari 1913 gem. Schiermonnikoog F ond./land 5) Nat. Ned			
5) van Sytze--		geb. op 16 Oct 71 te Schiermon			
en van Bakker, Hendrika Magretha--		geb. op 12 Sep 85 te Schiermon			
9) Geslachtsnaam en 10) Voornamen		11-12) Geboren		13) Huwelijk gesloten	
Gehuwd met I		op		op	
II		te		te	
		op		op	
		te		te	
21) Dagt. aangifte		22) Gemeente en adres		21) 22)	
28Oct41		SCHIERMONNIKOOG			
17Aug42		Middenstreek A 153			
9Jun49		PB 8 17/000302-			
		AMSTERDAM			
		Ter Haarstraat 17			
		HARDERWIJK			
		Leuvenumseweg 91			
27Feb52		SCHIERMONNIKOOG			
		Middenstreek 6			
29Aug53		HARDERWIJK			
		Leuvenumseweg 91			
20Jun55		LIDENRijnsburgerw 10			
8sep59		ASD Linnaeuskade 5-1			
22okt60		DEVENTER Geert Groote straat 3			

Woonkaart van Aaltje Schut. (Bron: Stadsarchief Amsterdam. <https://archief.amsterdam>)

21) Dagt. aangifte	22) Gemeente en adres	21)	22)
	SCHIERMONNIKOOG		
	Middenstreek A 153		
17Aug42	ASD ter Haarstr 17	Juliana	Ziekenhuis
9Jun49	HARDERWIJK		
	Leuvenumseweg 91		

Op een andere woonkaart van Aaltje Schut staat het Juliana Ziekenhuis in Amsterdam vermeld bij haar adres (1942-1949).

Het Juliana Ziekenhuis in Amsterdam (hoek Bilderdijskade en de Ter Haarstraat, gesloten in 1987) was aanvankelijk voor gereformeerde patiënten bedoeld. Foto: periode 1940-1969. (Bron: ansichtkaartenbeurs.nl)

In Harderwijk (Gelderland) werkte Aaltje van juni 1949 tot feb. 1952 in Sanatorium "Sonnevank," een groot complex voor tuberculose patiënten in het Leuvenumse bos. Het meeste personeel woonde op het terrein.

Sanatorium "Sonnevank" te Harderwijk (bron: postcardpeter.com)

Na een tussenperiode van 1,5 jaar op Schiermonnikoog (feb. 1952 - aug. 1953) werkte ze opnieuw in Sonnevank van aug. 1953 tot juni 1955, waarna ze in Leiden in het Academisch Ziekenhuis ging werken (Rijnsburgerweg 10). Van sept. 1959 tot okt. 1960 was Aaltje ingeschreven in Amsterdam bij "Wed. Wiersma" op de Linnaeuskade 5.

BENOEMING KRAAMCENTRUM

DEVENTER. — Aan het Kraamcentrum voor Z.W. Overijssel van het Groene Kruis, in de G. Grotestraat, is als assistente benoemd zr. A. M. Schut, afkomstig uit Schiermonnikoog, tot haar benoeming in Deventer verbonden aan het Academisch Ziekenhuis in Leiden.

Zuster Schut is de opvolgster van zuster M. Schraven, die per 1 januari a.s. haar functie aanvaardt als leidster van het kraamcentrum van het Oranje-Groene Kruis in Haarlem, aan welk centrum tevens de Florakliniek is verbonden.

Eind 1960 vertrok ze naar Deventer voor een leidinggevende baan bij het Kraamcentrum voor Z.W. Overijssel van het Groene Kruis, aan de Geert Grotestraat in de oude binnenstad.

Bron:
Deventer Dagblad,
7 Nov. 1960

Aaltje Schut keerde terug naar Schiermonnikoog om haar moeder te verzorgen.
Ze heeft haar verdere leven op het eiland gewoond.

Schiermonnikoog, 28 juni 1989.

Aaltje Schut (2e van links) met o.a. drie kinderen van haar tante Gettje Schut:
Joop (Johanna Hieke) Wiersma (weduwe van Hendrik de Jong en hertrouwd
met Jos Lindeboom), Lottie (Charlotte) Wiersma,
Johan (Johannes L.) Wiersma en zijn vrouw Rinia Taytelbaum (mijn ouders).

Aaltje Schut en haar broer Jacob
(jaren '80)

Bron: Foto archief van W.K. v.d. Geest, op de
website van het fotoarchief van 't Heer en Feer,
Schiermonnikoog.

Aaltje Schut en Katinka Wiersma,
Middenstreek 4, 1991.

Begin jaren '80 heeft Katinka
(dochter van Joop Wiersma, een
kleinzoon van Gettje Schut) een
tijdje bij haar oudtante Aaltje
gewoond.

"Haar levensdoel was verpleging," vermeldt haar familie op deze
liefdevol geschreven rouwkaart

Zondag is toch nog onverwachts van ons weggenomen
onze lieve zuster, schoonzuster en tante

Aaltje Martha Schut

24 januari 1913

15 december 1996

Haar levensdoel was verpleging.

Zij heeft dat op onnavolgbare wijze in praktijk gebracht in
ziekenhuizen, en toen onze moeder ernstig ziek werd heeft
ze haar prachtige zelfstandige carrière opgegeven om op
het eiland moeder en later onze broer te verzorgen.

Zij heeft eigenlijk geen ziekbed gehad, en daar zijn wij
dankbaar voor.

God heeft haar welgedaan.

Schiermonnikoog, 15 december 1996

F. P. Schut
T. Schut-Snijdoord
S. Schut
G. Schut-v. Eerten
J. Timmerman-Schut
W. B. Timmerman
A. M. Schut
K. J. Schut
G. Schut-v. d. Veen
F. E. Schut
L. Schut-v. d. Zaag

Dienst van Woord en Gebed vrijdag 20 december in de
N. H. kerk.

Hierna de begrafenis, waarna gelegenheid tot condoleren
in het Dorpshuis.

boottijden af Lauwersoog:	9.30	13.30
van het eiland:	18.30	20.30

4. De twee "Schut boerderijen" in 2025

De twee boerderijen waar Gettje in haar jeugd heeft gewoond, staan er nog. Ze hebben nu allebei een meer recreatieve bestemming.

Koudum

Het geboortehuis van Gettje werd in 1964 door een familielid verkocht aan een ander gezin uit Koudum (bron: historisch.koudum.nl). Het is nu een vestiging van "Pitch & Putt Golf" met horeca. Het omliggende terrein is omgevormd tot een golfbaan waar "pitch & putt" wordt gespeeld, een gemakkelijker variant van het golfspel, alsmede "footgolf." Vanwege de ruime horecavoorziening wordt het ook voor bedrijfsuitjes gebruikt.

Bron: <https://pitch-putt.nl/locaties/koudum/>

Schiermonnikoog

Boerderij *De Oorsprong* in de Banckspolder werd na het gedwongen vertrek van Gettjes broer Sytze in 1915 nog door verschillende boerengezinnen gepacht. In 1945 confisqueerde de Nederlandse staat het eiland van de toenmalige Duitse eigenaar, graaf von Bernstorff, inclusief de Banckspolder met de pachtboerderijen. Recentere pachters van *De Oorsprong* hebben het huis en de erfpachtgronden van de staat gekocht. De boerderij is nu nog steeds een melkveebedrijf. Maar tevens is het een recreatieboerderij met groepsaccommodaties, een kampeerterrein en twee vakantiewoningen in het voormalige woonhuis.

[De Boerderij](#) ▾

[Camping](#) ▾

[Mogelijkheden](#) ▾

[Last minutes](#)

[Over Ons](#) ▾

Bron: deoorsprong.nl

